

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Bakalářská práce

2023

Magdaléna Netíková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Preferovaná rodová zájmena z pohledu novinářské etiky
na příkladu českých zpravodajských serverů**

Bakalářská práce

Autor práce: Magdaléna Netíková

Studijní program: Komunikační studia – specializace Žurnalistika

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Klabíková Rábová, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. 4. 2023

Magdaléna Netíková

Bibliografický záznam

NETÍKOVÁ, Magdaléna. *Preferovaná rodová zájmena z pohledu novinářské etiky na příkladu českých zpravodajských serverů*. Praha, 2023. 61 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Tereza Klabíková Rábová, Ph.D.

Rozsah práce: 124 841 znaků

Abstrakt

Tato bakalářská práce sleduje, jak české zpravodajské servery informují o lidech preferujících jiné zájmeno než *on* nebo *ona*. Jejím cílem je zkoumat, jaké jsou v češtině možnosti genderově neutrálního jazyka a jakými způsoby je lze aplikovat v novinářské praxi. Prostřednictvím kvalitativních rozhovorů s editory českých zpravodajských serverů jsem zjišťovala, jaké jsou jejich případné zkušenosti s editováním textů, které mluví například o transgender nebo nebinární osobě. Zajímala jsem se mimo jiné o to, zda by bylo respektováno přání respondenta psát o něm pomocí preferovaného zájmena, zda ohledně vhodných jazykových prostředků probíhá mezi autorem a editorem diskuse a kdo má v redakci v tomto ohledu poslední slovo. Na základě rozhovorů byly představeny faktory ovlivňující přístup novinářů k referování o transgender a nebinárních lidech a bylo konstatováno, že téma různých genderových identit lze v současné podobě považovat za problém etický, stejně jako problém jazykový.

Abstract

This bachelor thesis observes the way Czech news sites inform about people with preferred gender pronouns other than *he/him* or *she/her*. Its goal is to investigate the possibilities of a gender-neutral language in Czech and in what ways they can be applied in journalistic practice. Implementing qualitative interviews with editors of Czech news sites, I aimed to find out what their experiences are with editing texts that report on, for example, transgender or non-binary person. Among other things, I was interested in whether the respondent's wish to use their preferred pronouns would be respected by the journalist, whether there is a discussion between the author and the editor regarding the appropriate language, and who has the last word in the newsroom regarding this topic. Based on the interviews, the factors affecting journalists' approach to reporting on transgender and non-binary people were presented, and it was stated that the topic of different gender identities can in its current form be considered an ethical problem, as well as a linguistic problem.

Klíčová slova

Gender, nebinární, transgender, genderově neutrální jazyk, novinářská etika, rozhovory, editoři

Key words

Gender, nonbinary, transgender, gender neutral language, journalistic ethics, interviews, editors

Title

Preferred gender pronouns from the journalistic ethics point of view on the example of Czech news sites

Poděkování

Za odborné vedení mé bakalářské práce bych ráda poděkovala PhDr. Tereze Klabíkové Rábové, Ph.D., a to především za cenné rady a nápady, stejně jako zájem o moje téma. Velké poděkování patří také editorkám, editorovi a šéfredaktorovi, kteří souhlasili s podílením se na mém výzkumu; děkuji za jejich čas, ochotu a především upřímnost ve svých odpovědích. Special thanks belong to those who once told us to go at our own pace if we face doubt or uncertainty and take it one step at a time.

Obsah

ÚVOD.....	3
1. GENDER	5
1.1. POHLAVÍ A GENDER	5
1.1.1. <i>Maskulinity a feminity</i>	6
1.1.2. <i>Genderové stereotypy</i>	7
1.2. GENDEROVÁ LINGVISTIKA	8
1.2.1. <i>Česká genderová lingvistika</i>	8
1.2.2. <i>Rodová zájmena v českém jazyce</i>	10
Generické maskulinum	10
Přechylování.....	11
1.3. GENDEROVÉ NEUTRÁLNÍ JAZYK	11
2. NOVINÁŘSKÁ ETIKA	14
2.1. ETIKA A MORÁLKA	14
2.1.1. <i>Etika jako filozofický pojem</i>	14
2.1.2. <i>Etika novináře</i>	15
2.1.3. <i>Zpravodajské hodnoty</i>	16
2.2. STŘET SVOBODY PROJEVU SE SPOLEČENSKOU ODPOVĚDNOSTÍ	17
2.2.1. <i>Svoboda slova</i>	17
2.2.2. <i>Společenská odpovědnost</i>	18
2.3. REGULACE ŽURNALISTIKY	19
2.3.1. <i>Externí regulace</i>	19
2.3.2. <i>Interní regulace</i>	21
Profesní kodexy.....	22
Tisková rada	23
Ombudsman	24
3. GENDER A SAMOREGULAČNÍ NORMY V ČESKÉ REPUBLICE.....	25
3.1. PROFESNÍ KODEXY VEŘEJNOPRÁVNÍCH MÉDIÍ	26
3.2. PROFESNÍ KODEXY SOUKROMÝCH MÉDIÍ	27
4. METODOLOGIE VÝZKUMU	28
4.1. HLOUBKOVÝ POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR	29
4.2. INTERVIEW S NOVINÁŘI PRACUJÍCIMI V ONLINE MÉDIÍCH	30
4.2.1. <i>Výzkumné cíle</i>	30
4.2.2. <i>Výběr výzkumného vzorku</i>	31
4.2.3. <i>Realizace a fáze rozhovoru</i>	32
4.2.4. <i>Etika výzkumu</i>	33
4.2.5. <i>Metoda analýzy</i>	34
5. ANALÝZA DAT.....	35
5.1. PŘÍSTUP NOVINÁŘE.....	35
5.1.1. <i>Domluva s respondentem daného rozhovoru</i>	36
5.1.2. <i>Celebrity a další mediálně známé osobnosti</i>	37
5.1.3. <i>Opravy</i>	38
5.2. KOMUNIKACE V REDAKCI	39
5.2.1. <i>Debata o tématu</i>	39
5.2.2. <i>Editování textu a domluva s autorem</i>	40
5.2.3. <i>Role čtenářů</i>	41
5.3. PROFESNÍ KODEXY	42
5.3.1. <i>Význam profesních kodexů v žurnalistice</i>	42
5.3.2. <i>Diskriminace</i>	43

5.4.	NEBINARITA V ČESKÉM JAZYCE	45
5.4.1.	<i>Přechylování</i>	45
5.4.2.	<i>Česká společnost a generační střet</i>	46
5.4.3.	<i>Možnosti nebinární češtiny v žurnalistice</i>	47
5.4.4.	<i>Budoucnost</i>	49
6.	DISKUSE	50
6.1.	VÝSLEDKY VÝZKUMU	50
6.2.	LIMITY VÝZKUMU.....	53
	ZÁVĚR	55
	SUMMARY	55
	ZDROJE	57
	LITERATURA	57
	INTERNETOVÉ ZDROJE	58
	LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY	60
	ETICKÉ KODEXY	60

Úvod

On nebo ona. Přestože se problematika genderu zejména poslední desetiletí dostává do popředí mediálního diskurzu, dichotomické vnímání genderu se dosud odráží ve společnosti i v jazyce. Člověk je hned po narození zařazen podle jeho biologického pohlaví do jedné ze dvou kategorií a na základě této kategorie od něj společnost očekává, jak bude vypadat, oblékat se a chovat se. Lidé, kteří zcela nezapadají do skupiny žena ani muž nebo lidé, kteří jsou na základě pohlaví zařazeni do skupiny, se kterou se neztotožňují, pak čelí překážkám společenským a jazykovým.

Jedním z projevů genderu v jazyce je mimo jiné existence rodových zájmen. Je to právě gender, respektive rod, který slouží jako jedna z pomůcek v rámci komunikace. Až na výjimky bývá z řeči i textu patrné, jaký gender má ten, kdo zrovna mluví, ten, o kom se zrovna mluví i ten, kdo je příjemcem sdělení. Při referování o lidech, kteří o sobě nechtějí mluvit v ženském ani mužském rodě (například o nebinárních osobách), existuje v češtině několik, leč z hlediska české gramatiky neoficiálních možností.

V rámci této problematiky se nabízí otázka, jak na změny ve vnímání genderu reaguje žurnalistika. Pokud novinář zpracovává článek, ve kterém je zmíněna například transgender nebo nebinární osoba, nebo dělá rozhovor s člověkem preferujícím jiné zájmeno než *on* nebo *ona*, může nastat patová situace: lze vyhovět přání respondenta v rozporu s pravidly českého jazyka, nebo se držet rodů *on* a *ona* za cenu možné dehonestace daného jedince. Protože se společnost a její postoje neustále vyvíjí, je nutné ptát se, jestli se má rovněž vyvíjet také novinářská etika, která by na tyto změny adekvátně reagovala.

V této bakalářské práci budu sledovat, jaké jsou možnosti genderově neutrálního jazyka a jakými způsoby je lze aplikovat v novinářské praxi. V teoretické části se budu nejdříve věnovat genderu a jeho vlivu na jazyk. Následně představím pojem novinářská etika, význam etiky a morálky v žurnalistice a budu se věnovat formám regulace žurnalistiky v České republice. Dále analyzuji profesní kodexy novinářů s cílem sledovat, v jakém kontextu jsou pojmy gender a pohlaví v etických kodexech zakotveny.

V praktické části budu prostřednictvím polostrukturovaných hloubkových rozhovorů zkoumat, jakým způsobem editoři českých zpravodajských serverů vnímají používání neobvyklých rodových zájmen v žurnalistice. Zajímat se budu především o zkušenosti editorů s genderovými tématy, editováním textů, ve kterém se referuje o transgender či nebinární osobě i o jejich

názory na současnou praxi a možné změny v přístupu českých médií k této problematice. Dále bude zkoumáno, jak editoři interpretují body kodexu zabývající se genderem nebo pohlavím.

V bakalářské práci se oproti schválené tezi změnil její hlavní cíl. Zda je respektování preferovaných rodových zájmen v online zpravodajství otázkou novinářské etiky se však změnil v hlavní výzkumnou otázku. Od teze se bakalářská práce dále liší ve struktuře práce. Původní rozdělení kapitol jsem přeformulovala a rozšířila. Kapitoly ale obsahují vše, co bylo navrženo v tezi, s výjimkou anglosaských samoregulačních norem v žurnalistice. Téma jsem později vyhodnotila jako nadbytečné, protože se v práci soustředím na možnosti aplikovatelné v českém novinářském prostředí, porovnávat české profesní kodexy s anglosaskými by pro mou bakalářskou práci neměly dle mého názoru přínos. V praktické části jsem v souladu s využila techniku polostrukturovaného rozhovoru. Od teze jsem se však v technice zpracování materiálu částečně odchýlila, protože profesní kodexy jsem analyzovala pouze v teoretické části a nejednalo se o hlavní techniku.

1. Gender

1.1. Pohlaví a gender

Uvést své pohlaví je běžný způsob, jakým se popisujeme za účelem charakteristiky sebe sama. Věta „*jsem muž*“ nebo „*jsem žena*“ přitom nepopisuje pouze konkrétní lidské tělo, ale rovněž nás nabádá k představě určitých vlastností a chování, které se k pohlaví vztahují (Renzetti a Curran, 2003, s. 20).

Pojem gender byl po dlouhou dobu vnímán jako zaměnitelný s pojmem pohlaví. Člověka přitom definují nejen jeho biologické aspekty, ale také společenské normy. Renzetti a Curran (2003, s. 20) popisují, že lidské pohlaví jako biologická danost funguje „*jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender*“. Je tedy důležité vymezit pojmy gender a pohlaví, stejně jako představit způsoby, jakým oba tyto aspekty ovlivňují společenské vnímání.

Termín **pohlaví** rozděluje jedince daného druhu na samce a samici na základě biologických rozdílů v pohlavních orgánech a reprodukční funkci (Oakley, 2000). **Gender**¹ (v českém jazyce odpovídá výrazu sociální pohlaví) naproti tomu „*odkazuje na očekávání společnosti, jak by měla jednotlivá těla působit a vystupovat*“ (Palczewski, DeFrancisco a McGeough, 2019, s. 46) a zastupuje společenské rozdíly maskulinity a feminity, které se mohou různých kulturách a společnostech lišit (Oakley, 2000). Gender tak zahrnuje normy, chování i role přisuzované ženám a mužům. Jak uvádí Světová zdravotnická organizace (WHO, 2011) v publikaci zabývající se veřejným zdravím, gender představuje v tomto kontextu sociálně konstruované charakteristiky mužů a žen. Naproti tomu pohlaví představuje biologické označení.

S pohlavím i genderem úzce souvisí **genderová identita**. Tu lze vnímat jako hluboce zakořeněný individuální pocit jedince ohledně svého genderu (GLAAD, nedatováno). Genderová identita většinou, ale ne vždy odpovídá biologickému pohlaví daného člověka při narození. V takovém případě se jedná o **cisgender** (zkráceně také cis) člověka. **Transgender**²

¹ Gender [džendr] je anglické slovo pocházející z latinského slova *genus* (rasa, rod či druh).

² Transgender na rozdíl o stále ještě často používaného termínu transsexuál ukazuje na vztah k genderu (tedy společenskému vnímání pohlaví) než na sexualitu. Jak upozorňuje organizace prosazující práva transgender, nebinárních a intersex osob v České republice Trans*parent, termín transsexuál odkazuje na změnu pohlaví, kterou ale nechtějí všichni trans lidé.

(zkráceně trans) člověk je jedinec, jehož genderová identita se s biologickým pohlavím neshoduje. **Nebinární lidé**³ svou genderovou identitu vnímají způsobem, který zcela (nebo vůbec) nezapadá do kategorie muže nebo ženy (GLAAD, nedatováno).

Intersex osoby jsou lidé, jejichž pohlavní znaky nejsou vyloženě mužské nebo ženské. To se může týkat jak primárních, tak sekundárních pohlavních znaků (OII Europe, nedatováno). Jak upozorňuje organizace prosazující práva transgender, nebinárních a intersex osob v České republice Trans*parent (nedatováno), většina intersex lidí se hlásí k čistě ženskému či mužskému pohlaví.

1.1.1. Maskulinity a feminity

Francouzská filozofka a feministka Simone de Beauvoir (1967) zastávala názor, že člověk se jako žena nenarodí, ale stane se jí. Myšlenku, že se naše představy o ženách a mužích nezakládají tolik na jejich vrozených biologických rozdílech, ale spíše na vlastnostech a vzorcích chování vybudovaných až v průběhu jejich života, podpořilo množství dalších odborníků. Americká filozofka a feministka Judith Butler (1990) v knize *Gender Trouble* uvádí, že rozlišování pohlaví a genderu napomáhá argumentu, že i přes neměnnost biologického pohlaví je gender kulturně konstruovaný. Butler rovněž vyslovila domněnku, že pohlaví je stejně jako gender konstruktem. Podle West a Zimmermana (1987, s. 127) se pohlaví určuje na základě aplikace „*společností dohodnutých biologických kritérií*“.

Společnost od lidí očekává, že se budou chovat určitým způsobem „v souladu“ s jejich pohlavím. Taková chování nesou název **genderové role** (Renzetti a Curran, 2003). Podle Renzetti a Currana (2003, s. 24) byly genderové role původně vybudovány na obecně platných faktech, že ženy jsou schopné rodit a kojit děti a že muži jsou v dospělosti častěji větší a silnější. Z toho také vyplývají dvě základní genderové role: žena v roli rodičky a muž v roli ochránce a živitele. Přestože se v průběhu let toto dichotomní vnímání částečně smazalo, nelze říct, že některé (i soudobé) představy o ženách a mužích nevychází právě z původně předurčených „rolí“. **Maskulinitu** (mužství) a **feminitu** (ženství) nelze vnímat jako dva protipóly, ale jako přímku, na které maskulinity a feminity (v množném čísle) leží. Proto teoretici častěji pracují

³ Někteří nebinární lidé se považují za trans lidi, jiní nikoliv.

s pojmy maskulinity a femininity v množném čísle, a to z důvodu, že maskulinních i femininních znaků lze vyjmenovat mnoho, nikoli pouze jednu „ideální“ maskulinitu a feminitu.

1.1.2. Genderové stereotypy

Představy o ženách a mužích jako nositelích konkrétního souboru vlastností spojených s jejich pohlavím lze obecně pojmenovat **genderové stereotypy**. Ženám a mužům jsou přisuzovány stereotypní vlastnosti a soubory chování, které se očekává, že budou mít. Mezi typické femininní atributy patří mimo jiné sentimentalita, citlivost a soucitnost, s typickou rolí pečovatelky a ochránářky (Palczewski, DeFrancisco a McGeough, 2019, s. 46). Typické maskulinní vlastnosti jsou poté mimo jiné racionalita, nezávislost, síla či agresivita. Pláč se očekává častěji od žen, které mají podle společnosti tendenci se rozplakat „snadněji“, než muži (Renzetti a Curran, 2003). Renzetti a Curran (2003, s. 20) dále vysvětlují: *„Jste-li například žena, nikoho asi nepřekvapí, uvidí-li vás oblečenou v kalhotách. Přesto by někdo možná čekal, že vás uvidí v dámských šatech, a někoho by u vás taková volba oblečení dokonce potěšila. (...) Jste-li však muž, pak budou lidé jistě očekávat, že budete nosit kalhoty, a pokud byste se před nimi objevil v dámských šatech, byli by tím zaskočení a dost možná i polekáni“*. Genderové stereotypy přitom podle nich platí univerzálně, protože se zakládají na předpokladu, že určité charakteristiky jsou platné pro všechny příslušníky daného pohlaví⁴.

Představy o genderových rolích si lidé utvářejí téměř od narození. Klasickým příkladem je rozlišování pohlaví novorozenců v porodnicích pomocí barvy ložního prádla nebo tapet v místnosti; růžová pro dívky, modrá pro chlapce. Velký podíl na tom má **genderová socializace**, tedy proces, během kterého se lidé učí společenským hodnotám a normám v oblasti genderu (Renzetti a Curran, 2003, s. 93). Význam přitom nenesou barvy jako takové, ale symboly, které představují; ženy jsou od narození vnímány jako jemné a křehké, zatímco muži jako silní. *„Výzkumy ukazují, že děti začínají dávat přednost určitým hračkám v souladu s genderovými stereotypy již ve věku kolem osmnácti měsíců“* (Renzetti a Curran, 2003, s. 93). Lidé navíc mohou být perzekuováni, pokud zmíněná genderová očekávání nenaplní, nebo naopak odměněni v případě jejich naplnění.

⁴ V tomto kontextu je použito pohlaví, nikoli gender. Genderové stereotypy totiž rovněž stojí na předpokladu, že „typický muž“ nesdílí žádné femininní rysy a žádná „typická žena“ nemá vlastnosti označované jako maskulinní.

1.2. Genderová lingvistika

O souvztažnosti genderu a jazyka není pochyb. V českém jazyce určuje naše biologické pohlaví způsob, jakým o nás budou lidé v našem okolí mluvit. Ihned po našem narození se budou lidé ptát rodičů, jestli jsme *holčička*, nebo *chlapeček*, naše dětství bude provázet oslovení *princezno* nebo *siláku*. A i naše vlastní jména dávají ostatním signál, aby volbou slov (nebo pouhých koncovek) dali okolí najevo, s jakými biologickými znaky jsme se narodili. Otázkou zůstává, jaký má gender na jazyk vliv a zda lze v jazyce dosáhnout genderové neutrality.

Zkoumání jazyka z pohledu genderu se začalo rozvíjet v 70. letech 20. století ve Spojených státech amerických i v Evropě. Přestože první výzkumy se jinými genderovými identitami (a pojmem gender obecně) zabývat teprve začínaly (Valdrová, 2018), zkoumání feminit a maskulinit a možné genderové vyváženosti v jazyce je neméně relevantní. Genderově lingvistické výzkumy se tedy v základě zabývají nerovnoměrností v referování o lidech s různými gendery⁵, které považují za formu sexismu.

Způsob, který využíváme při pojmenovávání identit, tak může vznikat mimo jiné na základě naučených vzorců. Jazyk jako „*prostor sjednávání stávajících a budoucích podob společenské organizace i jako prostor konstrukce genderových identit*“ vnímá feministický poststrukturalismus (Zábrodská, 2009). Kromě toho je jazyk podmíněn kulturně a historicky, což vede k hypotéze, zda se v jazyce mohou projevovat genderové role dané kultury. „*Při označování osob se podvědomě i cíleně používají jazykové prostředky a postupy, jež stratifikují sociální pozice a status označovaných osob,*“ popsala Valdrová (2018, s. 34). Jak Valdrová dále uvádí, na základě průzkumů jsou v jazyce hluboko zaryté rodové a genderové hierarchie.

Z této teorie vyplývá, že jazyk a gender se navzájem ovlivňují a mění se v závislosti na sobě. Zatímco verbalizujeme naše myšlenky, podílíme se na konstrukci genderu i genderových rolí. Lze tedy tvrdit, že volba slov může být v kontextu s genderem v některých situacích zásadní a může podpořit daný konsenzus.

1.2.1. Česká genderová lingvistika

Genderovou lingvistikou se začali čeští jazykovědci a jazykovědkyně zabývat v 90. letech 20. století. Za jednu neznámějších jazykovědkyň se českou genderovou lingvistikou lze považovat

⁵ Zejména feministická lingvistika mluví o znevýhodňování žen v jazyce, jak ale upozorňuje Valdrová (2018, s. 28), dobové definice platí při nahrazení slova žena i pro další genderové identity.

výše zmíněnou Janu Valdřovou. Ta označuje genderovou lingvistiku za součást sociolingvistiky, která „zkoumá jazykové konstrukty hierarchizovaného sociálního pohlaví, ženství, mužství a dalších identit, a kromě toho navrhuje, testuje a prosazuje do praxe alternativy stávajícího vyjadřování na podporu jeho genderové vyváženosti“ (Valdřová, 2018, s. 28).

V článku publikovaném ve vědeckém časopise Naše řeč v roce 1997 upozorňovala Valdřová na stoupající zájem žen o „tradičně mužské“ role, ale také profesí⁶. Tento jev (ve své době) podle ní vyžadoval úpravu jazyka, aby byly ženy rovněž reprezentovány a nedocházelo k jejich zneviditelňování. Jako příklad zneviditelňování žen v jazyce uvádí Valdřová pracovní inzeráty zmiňující danou pozici v mužském rodě (*přijmeme právníka, učitele...*).

Mezi možnostmi zvýšení genderové vyváženosti navrhla Valdřová používat zejména ve věcech úředních *splitting*⁷ (*klient/ka*), nahradit podstatná jména rodu mužského zpodstatněnými přídavnými jmény (*prodávající, kupující*) nebo slovo jinak opsat (*osoba, účastníci se*). S použitím lomítka v případech, kdy má tvar mužského rodu nulovou koncovku souhlasí jazykovědkyně Markéta Pravdová (2012, s. 43). Pokud je však koncovka nenulová, doporučuje Pravdová uvádět mužský i ženský tvar (*zaměstnanci/zaměstnankyněmi*).

Skepsi vůči snahám přizpůsobit oblast zájmen genderové vyváženosti v anglickém a německém jazyce vyjádřila jazykovědkyně Světlá Čmejková. Jako důvod uvádí, že na rozdíl od angličtiny či němčiny se v češtině jakožto slovanském jazyce přísně dodržuje kategorie rodu. Čmejková (1997, s. 174) dále upozorňuje, že ženský rod je při pojmenování živé bytosti příznakový, zatímco rod mužský je nepříznakový. Maskulina tak na rozdíl od feminin mají roli jak mužskou, tak generickou. Vytváření ženského rodu pro různá povolání považuje Čmejková (1997, s. 148) za proměnlivé místo.

Se samotným pojmem „genderová lingvistika“, který v roce 1997 Valdřová použila, nesouhlasil jazykovědec František Daneš. Článek Valdřové vytýkal zvolení anglického slova *gender* místo českého slova *rod*. Využití lomítek Daneš přímo nekritizoval, upozornil však, že v některých případech by bylo vhodnější použít místo lomítka závorčky⁸. Vyjádřil rovněž pochyby nad opisováním slov za účelem vyhnouti se použití rodu. I tyto formy totiž vyjadřují rodový rozdíl

⁶ Například *politický, byznysmenky, vedoucí, poradkyně* či *obchodní zástupkyně* (Valdřová, 1997).

⁷ Jako český ekvivalent lze uvést *použití lomítka*.

⁸ Například *čtenář(ka)* nebo *byl(a)* (Daneš, 1997).

při skloňování i gramatickém rodu přívlastků (Daneš, 1997). Za přehledné nepovažuje ani uvádění lomítek či závorek ve velkém množství.

1.2.2. Rodová zájmena v českém jazyce

Z lingvistického hlediska je hlavním nástrojem pro vyjádření pohlaví rod. Přestože mnozí představitelé genderové lingvistiky upozorňují na nerovnováhu z hlediska genderu v jazyce (ať už je tato nerovnováha označována za diskriminační či nikoliv), snahy přizpůsobit jazyk se v českém prostředí od některých – zejména anglosaských – zemí liší.

Zatímco v angličtině může převážná většina podstatných jmen zastupovat rod ženský i mužský, v českém jazyce se rodové rozdíly projevují mnohem častěji a výrazněji. Čeština, která je jazykem flektivním, využívá při skloňování změnu přípony. Ženský rod je tak nejčastěji vyjádřen koncovkou, pouze v některých případech může slovo zastupovat jak rod mužský, tak ženský⁹ (Internetová jazyková příručka, nedatováno).

Český jazyk rozlišuje tři rody – mužský, ženský a střední. Na rozdíl od angličtiny, která z gramatického hlediska rody rozlišuje pouze ve slovech přímo souvisejících s pohlavím (například *žena*, *muž* či *paní*), čeština pracuje s verzemi rodu mužského i ženského pro stejný význam slova mnohem důrazněji.

Anglický jazyk při odkazování se na osobu neznámého genderu nebo skupinu lidí bez uvedení počtu umožňuje použít zájmeno *they* (česky *oni*) (Cambridge Dictionary, nedatováno). Naproti tomu v českém jazyce se při referování o osobě neznámého genderu nebo skupině lidí nejčastěji používá rod mužský. Pokud se jedná o osobu, jejíž gender je znám, ale neodpovídá ženskému ani mužskému, může být správné vytvoření vět problematické. Kombinace zájmena *oni* užitého v singuláru by totiž podle pravidel českého pravopisu byla považována za chybnou.

Generické maskulinum

Pokud si ve zprávách přečteme, že „*učitelé dostanou přidáno*“, rozumíme, že se zvýšení platů netýká jen mužů, nýbrž široké skupiny učitelů a učitelek, jejichž gender není pro obsah sdělení natolik důležitý, aby byl blíže specifikován. Jedná se o generické maskulinum; využití mužského rodu za předpokladu, že může zahrnovat rovněž ženy. Lze ho definovat jako „*název osoby v mužském rodě, který je míněn jako neutrální z hlediska rodu biologického, neboť mluvčí biologický rod nezná nebo ho v daném kontextu považuje za méně důležitý než jiné sociální*

⁹ Například *nešika*, *průvodčí*, *Miša* nebo *choť* (Pravdová a Svobodová, 2014).

charakteristiky“ (Valdrová, 2018, s. 138). V praxi se tak jedná například o souhrnné označení skupiny osob, ve které mohou být zahrnuti muži i ženy (*učitelé, studenti*), nebo o některé profese (*Chtěla bych se stát doktorem...*). Za generická maskulina se rovněž považují také část neurčitých zájmen, jako *někdo, každý, kdosi* nebo tázací zájmeno *kdo*.

Zatímco uvádění názvu pracovní pozice v mužském rodě, jedná-li se o ženu, komentuje Akademická příručka českého jazyka (Pravdová a Svobodová, 2014, s. 204) jako bezdůvodné, připouští použití generického maskulina v některých situacích, jakou je například referování o skupině osob, kde pohlaví není pro obsah sdělení relevantní: „*vědci vynalezli nový preparát = vědci i vědkyně*“.

Přechylování

Pomineme-li podstatná jména, která jsou výslovně svázaná s genderem (*žena, muž, matka, bratr...*), existuje pro drtivou většinu podstatných jmen označující názvy osob varianta rodu mužského i ženského. Pokud se ke slovu mužského rodu vytvoří jeho protějšek rodu ženského (ve výjimečných případech také naopak), jedná se o přechylování (Pravdová a Svobodová, 2014, s. 203). Přechýlená slova přitom vznikají zavedením nových slov nebo pomocí přípon. APČJ uvádí obecné rozdělení přechýlených pojmenování podle základní přechylovací přípony: „*-ka (-nka, -ovka), -ice (-nice), -yně (-kyně), -ová, -na (-evna, -ovna, -ena, -ezna), -anda*“.

Specifické je v českém jazyce také **přechylování ženských příjmení**. V praxi se běžně přechylují rovněž cizí příjmení, přestože se nejedná o povinnost. Důvodem pro přechylování příjmení je zabránit nedorozuměním nebo významovým nejasnostem (Pravdová a Svobodová, 2014, s. 206). Ženská příjmení cizího původu bez koncovky *-ová* či *-á* se totiž neskloňují. APČJ upozorňuje na to, že ve větě *Susan Sontag navštívila Shirley Temple* není kvůli absenci skloňování jasné, kdo koho navštívil (Pravdová a Svobodová, s. 206). Za správné řešení považuje Valdrová (2010, s. 39) v případě referování o ženách (*a dalších genderů, pozn. autorky*) nepřechylovat cizí příjmení. Pokud původce sdělení chce dát najevo gender osoby, místo přidávání přechylovací přípony *-ová* lze dané příjmení náležitě skloňovat nebo uvést křestní jméno či funkci, které lze rovněž skloňovat (Valdrová, 2010, s. 39).

1.3. Genderově neutrální jazyk

Pojem „genderově neutrální“ může (podobně jako „politicky korektní“) vzbuzovat negativní konotace. Jak bylo naznačeno v předchozích podkapitolách, gender a výrazy na něm se zakládající jsou nedílnou součástí (nejen českého) jazyka. Přestože může být argumentováno,

že měnit některá pravidla jazyka je nemožné, je nutné ptát se, *co* brání jazyku ke změně. Sendén Gustafsson, Bäck a Lindqvist (2015) poukazují na to, že když je jazyk považován za důležitý nástroj pro určování genderu, mohl by rovněž sloužit jako nástroj, který dosavadní vnímání genderu zpochybní a pomůže „nastolit“ genderovou rovnost.

Genderová rovnost je cílem **genderově neutrálního** (také genderově inkluzivního)¹⁰ **jazyka**. Ten představuje způsob komunikace založeném na nesexistickém, inkluzivním a genderově vyváženém vyjadřování (Evropský parlament, 2018). Genderově neutrální jazyk se snaží vyhnout se slovům, která mohou být ve své podstatě předpojatá, diskriminující nebo ponižující. Používání takových slov může podpořit dojem, že je jeden z genderů normou (Evropský parlament, 2018). V různých jazycích se přitom strategie vedoucí k dosažení genderové neutrality liší.

Organizace spojených národů (OSN, nedatováno) ve směrnici pro genderově neutrální jazyk¹¹ doporučuje několik strategií; vyhýbat se jazykové diskriminaci¹², zmiňovat gender, když je to v dané komunikaci relevantní a nezmiňovat ho, když v dané komunikaci relevantní není. OSN také mimo jiné doporučuje zdržet se frází, které mohou podporovat genderové stereotypy (například *házíš jako holka, vzmuž se* nebo *to je ženská práce*).

Krok k genderově neutrálnímu jazyku podniklo například Švédsko, kde v roce 2015 zařadil Švédský akademický seznam slov (Svenska Akademiens ordlista, SAOL) genderově neutrální zájmeno *hen* do slovníku švédštiny. Zájmeno lze použít jak v případě, kdy je gender jedince neznámý nebo irelevantní, tak jako zájmeno pro osoby nezapadající do kategorie muž ani žena (Sendén, Bäck a Lindqvist, 2015). Hen přitom neoficiálně používala část švédské, ale i norské a dánské společnosti již dříve.¹³

¹⁰ Tyto pojmy jsou ve většině případů vnímány jako synonyma. Například Sczesny, Moser a Wood (2015) však udávají příklad genderově inkluzivního jazyka použití „on nebo ona“, zatímco genderově neutrální jazyk představuje použití slova osoba nebo jedinec.

¹¹ Směrnice se týkají anglického jazyka, většinu rad však lze přenést i do českého prostředí.

¹² OSN mimo jiné doporučuje svým zaměstnancům zpracovávající texty, které mají být překládány do ostatních jazyků a které odkazují na konkrétní osobu, aby dali překladatelům vědět gender této osoby.

¹³ Zájmeno bylo inspirované finským zájmenem *hän*. Finština nerozlišuje mužský, ženský a střední rod, *han* je tak genderově neutrálním zájmenem. Ve Švédsku bylo zájmeno *hen* uměle vytvořeno již ve 20. století, uchycovat se

V České republice vydalo v roce 2010 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) metodiku *Kultura genderově vyváženého vyjadřování* autorek Jany Valdřové, Blanky Knotkové-Čapkové a Pavly Paclíkové. Publikace se zabývá nerovnostmi v jazyce a možné způsoby úpravy jazyka.

Podle příručky může být vnímáno jako genderově nevyvážené i používání generického maskulina, přestože v češtině plní mužský rod zástupnou funkci.¹⁴ Jeho používáním totiž může docházet k **jazykovému zneviditelňování**, které představuje vyjadřování omezující se na označování majoritní skupiny nebo na „mocné“ (Knotková-Čapková, 2010).

Valdřová (2010) mezi doporučení pro genderově vyvážené vyjadřování mimo jiné zařadila nahrazovat výraz žena označením podle odbornosti, neoznačovat ženy křestním jménem, pokud se v daném kontextu na stejné úrovni zmiňování muži rovněž jinak než křestním jménem a snažit se nahrazovat generické maskulinum (například *studenti* nebo *žáci*) bezrodovými slovy (*osoba, osobnost*) nebo použitím přípony *-stvo* či *-ctvo* (například *studentstvo* nebo *žactvo*).

Na publikaci MŠMT však po jejím vydání mířila kritika ze strany několika odborníků. Například jazykovědec Robert Adam (2010) namítal, že se některá její doporučení lišila od doporučení kodifikačních jazykových příruček nebo učebních materiálů. Podle Adama dávají autorky příručky najevo, že je pro ně genderová vyváženost jediným kritériem při posuzování jazyka. Doporučení obsažená v publikaci podle něj podporují představu lidstva jako dvou skupin (mužů a žen). Adam (2010) dále uvádí: „*Efekt podvojného uvádění jmen (studenti a studentky, studenti/ky apod.) nespočívá v tom, že by vracelo ženám společenské uznání, které jim jazyk odebral, nýbrž v tom, že lidem vnucuje podvojně vidění světa.*“

Valdřová (2010) na toto téma v příručce argumentovala, že pokud nejsou ženy přítomné v jazyce, společnost nebude vnímat jejich problémy, protože se o nich „nemluví“. Evropský parlament (2018) vydal doporučení, která mají užívání generického maskulina omezit tam, kde je to možné a žádoucí (nikoliv však generické maskulinum zcela odstranit).

Výše zmíněná debata ohledně genderově vyváženého jazyka v českém prostředí se však týkala zejména jazykové rovnosti mužů a žen. Jak již bylo zmíněno, debatu lze rozšířit také na transgender a nebinární osoby. Lze obecně prohlásit, že v situaci, kdy jsou v jazyce

však začalo až mnohem později. Debatu ve Švédsku ohledně užívání zájmena *hen* otevřela kniha *Kivi och Monsterhund* (Kivi a obrovitý pes) autora Jespera Lundqvista, kde bylo zájmeno použito.

¹⁴ Viz kapitulu 2.2.2. **Rodová zájmena v českém jazyce.**

diskriminovány ženy, jsou s nejvyšší pravděpodobností diskriminováni také lidé, kteří do dichotomického rozdělení na muže a ženy zcela nezapadají.

Genderově nekonformní lidí kromě výše zmíněných příkladů čelí také například takzvanému *misgenderingu*, tedy použití špatných zájmen nebo genderově zabarvených slov při komunikaci nebo během referování o dané osobě (Cambridge Dictionary, nedatováno), zejména trans lidé pak také *deadnamingu*, tedy použití nevhodného či starého jména.

Český jazyk nemá stanovený systém, který by genderově neutrální jazyk podporoval. Možností, jak o trans nebo nebinárních osobách referovat, se tak (neoficiálně) objevuje několik. Po vzoru angličtiny lze používat třetí osobu množného čísla (v českém jazyce je tato praxe známá jako *onikání*), uvádět naráz rod mužský a ženský použitím lomítka nebo hvězdičky, popřípadě se nabízí také rod střední¹⁵ (TakyTrans, 2020). České organizace podporující práva transgender a nebinárních osob se však v zásadě shodují, že záleží na daném jedinci a jeho preferovaných zájmech. Nejdůležitější je tak podle nich člověku naslouchat a zeptat se, jak si sám přeje být osloven.

2. Novinářská etika

2.1. Etika a morálka

2.1.1. Etika jako filozofický pojem

Etika pochází z řeckého slova *ethos* (obyčej, zvyk či mrav) a společně s ontologií (naukou o jsoucnu a bytí) a gnozeologií (zabývající se poznáním) je jednou ze základních filozofických disciplín. Jako součást filozofie se etika snaží odůvodnit, reflektovat či formulovat pravidla a normy lidského jednání a chování. Mezi otázky, na které hledá etika odpovědi, patří například: *Co je dobro a zlo? Co je správné a nesprávné? Jak mám jednat? Proč mám jednat tak a tak? Jaký má smysl moje konání? Co je spravedlnost?* (Brázda, 1998, s. 129).

S etikou blíže souvisí **morálka**, která má původní význam slova velmi podobný *etice* (latinsky *mos* – zvyk, obyčej, mrav). V přeneseném významu však morálka označuje spíše vůli, řád nebo pravidla (Moravec, 2020, s. 147). Lze ji označit za soubor norem, principů a požadavků, které usměrňují chování lidí (Remišová, 2010, s. 50). Podle toho, co člověk považuje za správné a špatné, se mohou morálně relevantními (pro svou aktuálnost či dodatečně přisuzovaný význam)

¹⁵ Střední rod jako osobní zájmeno však bývá často vnímán spíše negativně.

stát záměry, motivy, jednání nebo výsledky lidských rozhodnutí a činů (Brázda, 1998, s. 133). Tyto morální požadavky člověka sice omezují, ale zároveň je díky nim chráněn před ostatními (Remišová, 2010, s. 51). Úkolem etiky je poté zkoumat morálku jako společenský jev. Etiku lze od morálky rozlišit tím, že zatímco morální chování vychází z konvencí, chování etické vychází z naší potřeby respektovat nepsané principy, jako je zodpovědnost nebo spravedlnost (Remišová, 2010, s. 52). Třetím termínem je **mravnost**; jednání, které odpovídá normám, zvyklostem a standardům a které se zároveň zakládá na „*individuálním rozhodnutí v příslušném sociálně kulturním kontextu*“ (Brázda, 1998, s. 134). Podle Brázdy lze mravnost považovat za jednu ze základních zkušeností lidského bytí. Na rozdíl od morálky nemusí být mravnost nutně spjatá se svědomím; jedná se spíše o vlastnost vůle.

Kromě společností nastavených morálních pravidel jedná člověk rovněž na základě vlastní reflexe toho, co sám považuje za dobro a zlo. Schopnost morální sebekontroly představuje lidské **svědomí** (Remišová, 2010, s. 59). Svědomí vztahuje všeobecný praktický princip na konkrétní situaci a ptá se, jak se v dané situaci zachovat nebo zda jsme se zachovali správně (Anzenbacher, 2004, s. 287). V prvním případě slouží svědomí jako pomůcka při rozhodování, zatímco druhý případ v sobě může nést trest v podobě „výčitek svědomí“, pokud se jedinec zachová v rozporu se svým morálním přesvědčením (Remišová, 2010, s. 59).

2.1.2. Etika novináře

Profesní etika tedy aplikuje otázky ohledně správného a špatného chování a způsobů lidského jednání v pracovním prostředí. Novinářská etika se potom snaží hledat rovnováhu mezi svobodou na jedné straně a společenskou odpovědností na straně druhé (Moravec, 2020, s. 166). Za základní etické vlastnosti novináře se považuje čestnost, odvážnost, empatie, zodpovědnost a sebereflexe (Remišová, 2010, s. 166).

Zodpovědnost novináře se vyznačuje schopností posoudit a uvědomit si možné následky, které ponese publikace či naopak nezveřejnění daného obsahu. **Etickou sebereflexí** poté popisuje Remišová (2010, s. 171) jako „*monitorování a objektivní vyhodnocování vlastního morálního jednání*“. Novinář s etickou sebereflexí by měl být schopen odpovědět na to, zda někoho nezneužil k dosažení svého cíle, neporušil něčí lidská práva, záměrně někomu neuškodil psychicky, fyzicky či materiálně nebo zdali je schopen přijmout za svoje činy odpovědnost (Remišová, 2010, s. 171).

Mezi etické požadavky k novinářské profesi patří přinášení pravdivých informací, čestnost, respektování práva ostatních lidí na svobodu projevu, respektování lidské důstojnosti, zodpovědnost za svoje činy a jejich následky a v neposlední řadě služba veřejnému zájmu (Remišová, 2010, s. 88).

2.1.3. Zpravodajské hodnoty

Je logické, že se média z časových i kapacitních důvodů nevěnují všemu, co se v daném okamžiku děje. Naskytuje se tedy otázka, které události se stanou zprávami a které nikoliv. Na to hledali odpověď norský vědec a vědkyně Johan Galtung a Mari Holmboe Ruge pomocí teorie zpravodajských hodnot. Galtung a Ruge (1965) upozorňují, že „*co se rozhodneme považovat za ‚událost‘ je kulturně determinováno*“. Všem lidem na světě se totiž nepřetržitě „něco děje“.

Které události mají potenciál dostat se do masových médií pak určují **zpravodajské hodnoty**¹⁶. Mezi ty řadí Galtung a Ruge (1965) mimo jiné¹⁷ frekvenci¹⁸, jednoznačnost, význam¹⁹, neočekávanost, vztah k elitním národům a osobám, personifikaci²⁰ nebo negativitu²¹.

Teorii zpravodajských hodnot existuje více. Například švédští politologové Jörgen Westerståhl a Folke Johansson (1994) rozlišují pouze pět typů zpravodajských hodnot: důležitost, blízkost (geografickou či kulturní), dramatičnost, přístup²² a ideologii.

Odborníci se však v zásadě shodují na tom, že záleží na řadě faktorů, které proces vzniku zpráv ovlivňují. Přestože události nemusí splňovat všechny faktory, které byly zmíněny, kombinace několika z nich zvyšuje šanci, že se daná událost „stane“ zprávou.

¹⁶ Termín poprvé použil v roce 1923 americký novinář, politolog a filozof Walter Lippmann ve svém díle Veřejné mínění.

¹⁷ Galtung a Ruge rozeznávají celkem 12 hodnot.

¹⁸ Časový úsek potřebný k tomu, aby se události rozvinuly a nabyly významu (Galtung a Ruge, 1965).

¹⁹ Událost má být pro příjemce zprávy relevantní a zároveň kulturně blízká (Galtung a Ruge, 1965).

²⁰ Jedná se o představení dané události na základě pojmenovaného jednotlivce nebo skupiny lidí tím způsobem, že je pak samotná událost viděna jako důsledek jednání daného jednotlivce nebo skupiny (Galtung a Ruge, 1965).

²¹ Například konflikt, smrt nebo nehoda.

²² Některé oblasti či státy mohou vstup novinářům znemožňovat, zatímco jiné jsou snadno přístupné (Westerstahl a Johansson, 1994).

2.2. Střet svobody projevu se společenskou odpovědností

2.2.1. Svoboda slova

Žijeme ve společnosti demokratické, pro kterou je jednou ze základních hodnot svoboda. Tu rozdělil rusko-britský filozof Isaiah Berlin (1999) do dvou rovin. Podle něj lze svobodu vnímat buď v negativním smyslu jako absenci vnějšího zásahu do našeho jednání, nebo v pozitivním smyslu jako prostředek sloužící k tomu, aby jednotlivec mohl rozhodovat o sobě a za sebe sama (Berlin, 1999, s. 218–219). Zatímco první přístup definuje pouze prostor, ve kterém člověku nikdo a nic nepřekáží (ať už se jedná o jiného člověka, nebo stát), druhý přístup již popisuje prostor, ve kterém se rozhoduje dle vlastního uvážení a ve kterém má prostor sám sebe realizovat (Berlin, 1999 s. 230).

Jednou ze svobod, které demokratické státy svým občanům zaručují, je svoboda slova. Jak upozorňuje Moravec (2020, s. 115–116), přestože se občanská práva (včetně svobody slova) formulovala v různých zemích světa již v minulosti, důležitým momentem pro vývoj směřující k dnešní podobě občanských práv byly první a druhá světová válka. Svobodu projevu jako jeden ze základů svobody, spravedlnosti a míru ve světě zaručuje Všeobecná deklarace lidských práv, kterou schválilo v roce 1948 Valné shromáždění Organizace spojených národů (OSN). Článek 19 Všeobecné deklarace lidských práv říká: *„Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.“*

Všeobecná deklarace lidských práv, které Valné shromáždění OSN později doplnilo o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, tak ovlivnilo i další mezinárodní a národní právní normy (Moravec, 2020, s. 116–117). Svobodu projevu zaručuje také článek 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, kterou Československo podepsalo v roce 1992. V odstavci 2 je zdůrazněno, že výkon zmíněných svobod zahrnuje rovněž povinnosti a odpovědnost, a proto se na něj mohou vztahovat formality, podmínky, omezení či sankce stanovené zákonem, které jsou mimo jiné v zájmu ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti a jiných práv.

O svobodě projevu se vyjadřuje také Listina základních práv a svobod, která je podle článku 112 odstavce 1 Ústavy České republiky součástí ústavního pořádku České republiky. Odstavec

1 článku 17 Listiny základních práv a svobod zaručuje svobodu projevu a právo na informace. Odstavec 4 dodává, že tyto práva lze omezit zákonem, „*jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti*“. Trestní zákoník limituje svobodu projevu například v případě, jedná-li se o pomluvu, podněcování k nenávisti vůči skupině osob na základě jejich národu, rasy, etnicity, náboženství, třídy či jiného faktoru nebo omezování jejich práv a svobod (§ 356), podněcování k trestnému činu (§ 364) či jeho schvalování (§ 365), nebo podporu a propagaci terorismu (§ 312e).

2.2.2. Společenská odpovědnost

Proti svobodě slova, která je pro žurnalistiku v demokratickém státě zásadní, lze „postavit“ společenskou odpovědnost. Svoboda slova není absolutní, jak bylo vysvětleno v předchozí podkapitole. Za úděl novináře lze označit jeho uvědomování si možných následků své práce. Mediální teoretik Denis McQuail (2003, s. 45 cit. podle McQuail, 2016, s. 46) odpovědnost definoval jako „*jakékoliv dostatečně kvalitně definované očekávání toho, že tisk by měl podporovat obecné blaho a vyhnout se jeho poškozování, s tím, že toto očekávání je založené na právu, zvyku nebo etice*“. Podle McQuaila (2016) v sobě tato definice nese standardy kvality, domnělé škodlivé účinky a závazek sloužit společnosti a veřejnému zájmu.

Lze rozlišovat tři hlavní formy odpovědnosti (Hodges, 1986): odpovědnost přidělenou zvenčí (tu lze považovat za součást externí regulace žurnalistiky), odpovědnost vyjednanou či odsouhlasenou stranami, kterých se týká, a odpovědnost dobrovolnou, tedy tu, kterou si média sama zvolí. Poslední formu přitom můžeme vidět v různých formách interní regulace. McQuail (2016, s. 47) dále připomíná, že veřejná odpovědnost žurnalistiky spočívá zejména v tom, že by novináři neměli jakkoliv nabádat k nenávisti, násilí nebo poškozování dobré pověsti. Naproti tomu morální odpovědnost nastává v momentech, kdy nemusíme nutně vidět příčinný vztah mezi nějakými jevy, ale přesto vznikne spojitost mezi publikovanými (či naopak nepublikovanými) zprávami a škodlivými důsledky, jako jsou například poškození pověsti, zdravotní problémy nebo sebevražda (McQuail, 2016, s. 47).

Přestože lze svobodu slova označit za jeden ze znaků liberální demokracie, nelze ji brát jako absolutní. Není pochyb o tom, že povolání novináře si žádá odpovědnost, která nese několik podob. Ačkoliv může být jeden pohled na regulaci takový, že se jedná o „omezování svobody projevu“, lze bezesporu prohlásit, že jednání novinářů si s sebou často nese následky, které

nemusí být zanedbatelné a které mohou být často negativní. Je důležité dodržovat základní lidská práva, která stanovuje zákon a která by měla být morálním člověkem vnímána jako samozřejmá.

2.3.Regulace žurnalistiky

Jak bylo v předchozích podkapitolách naznačeno, i v demokratických státech, jako je Česká republika, může být v rámci společenských pravidel svoboda omezena. Samotný pojem regulace lze definovat jako působení jednoho (řídícího) systému na jiný (řízený) systém s cílem buďto řízený systém změnit, nebo ho zachovat (Moravec, 2020, s. 138). Také média zpravidla podléhají kontrole a regulaci ze strany normativních systémů. Moravec (2020, s. 141) regulaci médií definuje jako „*soubor ideologicky, politicky, ekonomicky nebo eticky motivovaných postupů a prostředků, s jejichž pomocí je ovlivňováno a omezováno působení médií ve společnosti*“. Za nejvýznamnější normativní systémy v tomto kontextu lze považovat právo a morálku. Právní normy daného státu jsou právně vymahatelné a mohou mít formu příkazu, zákazu či dovolení (Knapp, 1995, s. 148). Druhým významným normativním systémem jsou normy mravní, které, aby ve společnosti fungovaly, musí být „*široce uznávány a ukotveny v motivačním horizontu individuálního svědomí lidí*“ (Moravec, 2020, s. 139).

Za morální sankce lze považovat svědomí a veřejné mínění, kde veřejné mínění představuje viditelný projev skrytých přesvědčení v rámci dané společnosti (Remišová, 2010, s. 57–58). Remišová dále upozorňuje, že pro mnohé je otázka *Co by si o mně pomysleli jiní?* zásadním faktorem, na základě kterého se vyvarují nemorálního nebo nelegálního jednání. Jako sankce pak veřejné mínění funguje tím způsobem, že skupina odsoudí jednání člověka, které považuje daná kultura za nesprávné.

Zatímco právní regulace je založena na externích pravidlech, morální regulace stojí na pravidlech vnitřních (Moravec, 2020, s. 139). Na základě vztahu mezi právem a morálkou lze regulaci ve spojitosti se žurnalistikou rozdělit na dvě roviny; regulaci externí a regulaci interní (samoregulaci).

2.3.1. Externí regulace

Za regulaci externí nebo také vnější považujeme státem vytvořené zákony, v případě nedemokratické společnosti pak i cenzurní zásahy ze strany státu. V demokratické společnosti se jedná o právní předpisy, které přijímají orgány s náležitou pravomocí a které jsou právně vymahatelné. V České republice vychází rámec externí regulace médií a žurnalistiky

z preambule Ústavy ČR (Moravec, 2020, s. 142), která Českou republiku označuje jako „svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti jako součást rodiny evropských a světových demokracií“. Listina základních práv a svobod, která je součástí českého ústavního pořádku, zaručuje svobodu slova právo na informace.

Česká republika musí podle článku 1 odstavce 2 Ústavy rovněž dodržovat závazky, které vyplývají z mezinárodního práva. Jako členský stát Evropské unie je vázána na Listinu základních práv Evropské unie, která podle článku 11 odstavce 1 zaručuje „svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice“. Odstavec 2 dále udává, že musí být respektována svoboda a pluralita sdělovacích prostředků.

Listina základních práv EU se věnuje rovněž rovnosti pohlaví. Článek 23 odstavec 1 zajišťuje rovnost žen a mužů ve všech oblastech. Dokument zároveň upozorňuje, že zmíněná zásada rovnosti neodporuje zachování či naopak přijetí „opatření poskytujících zvláštní výhody ve prospěch nedostatečně zastoupeného pohlaví“. Listina základních práv EU také zakazuje diskriminaci založenou na pohlaví.

Externí regulaci **žurnalistiky a zpravodajských médií** v České republice představují zejména zákon o svobodném přístupu k informacím, tiskový zákon, zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání, zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a zákony upravující média veřejné služby.

Zákon o svobodném přístupu k informacím (č. 106/1999 Sb.) garantuje přístup k informacím držených státem. Ty musí být podle paragrafu 4 poskytnuty na základě žádosti, kterou může podat jakákoliv fyzická či právnická osoba, nebo zveřejněním.

Tiskový zákon (č. 46/2000 Sb.) se týká práv a povinností vydavatelů v souvislosti s vydáváním periodického tisku. V případě, že vyjde v periodickém tisku tvrzení, které se nějakým způsobem dotkne cti, důstojnosti, soukromí jedince nebo jména či dobré pověsti právnické osoby, zaručuje tiskový zákon každému právo žádat po vydavateli uveřejnění odpovědi. V té může původně zveřejněné informace uvést na pravou míru, doplnit či upřesnit.

Povinnosti provozovatelů televizního a rozhlasového vysílání definuje **zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání** (č. 231/2001 Sb.) Tento zákon rovněž zřídil Radu pro rozhlasové a televizní vysílání jakožto ústřední správní úřad v oblasti televizního a

rozhlasového vysílání. Rada má podle paragrafu 4 fungovat v souladu s cíli zmíněného zákona, „jimiž jsou zejména pluralita médií, kulturní a jazyková rozmanitost, ochrana spotřebitele, přístupnost vysílání pro osoby se zdravotním postižením, zákaz diskriminace, řádné fungování vnitřního trhu a podpora spravedlivé hospodářské soutěže“.

Zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání (č. 132/2010 Sb.) se poté v odstavci 6 zabývá ochranou nezletilých osob nebo zpřístupněním pořadů lidem se zrakovým a sluchovým postižením. Rada má podle něj odstavce 4 na starosti vedení seznamu poskytovatelů audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání a současně dohled nad dodržováním zmíněného právního předpisu.

V České republice platí rovněž **právní předpisy o médiích veřejné služby**: zákon o České televizi (č. 483/1991 Sb.), zákon o Českém rozhlase (č. 484/1991 Sb.) a zákon o České tiskové kanceláři (č. 517/1992 Sb.).

2.3.2. Interní regulace

Interní regulace, kterou lze rovněž označit pojmem samoregulace či autoregulace, představuje určité normy, které přijmou samostatné subjekty (Moravec, 2020, s. 142). Ty si pravidla stanovují mezi sebou nebo vůči třetím stranám. Etická samoregulace zabezpečuje vysoké morální standardy profese a boj o důvěru veřejnosti.

Často se jedná o dohodu, která není založená na vnějších donucovacích mechanismech. Moravec (2020, s. 142) však upozorňuje, že v některých případech ovlivní vznik samoregulace vnější tlak, jako například obava z přísnější regulace externí. Zavedení některé z forem samoregulace může být například reakcí na konflikt role zpravodajských médií jako zprostředkovatele informací a jejího hlavního cíle v podobě maximálního zisku (Moravec, 2020, s. 298).

Nástroje, které mají zajišťovat odpovědnost novináře, se přitom mohou v různých evropských státech lišit. Je nutné v tomto kontextu vnímat rozdílný vývoj etiky médií v západní Evropě a v zemích bývalého východního bloku ve střední a východní Evropě (včetně České republiky). V období budování demokracie v postkomunistických zemích se od médií očekávalo, že i média budou hrát v tomto procesu důležitou roli (Jakubowicz a Sükösd, 2008). Taktikou těchto zemí bylo poté napodobovat instituce fungující v západní Evropě, protože zřízením podobné instituce mohly doufat ve stejný vývoj, který probíhal jinde a který by podle takové logiky měl být stejně úspěšný i u nich (Jakubowicz a Sükösd, 2008). Česká republika tak společně s dalšími

státy prošla odlišným vývojem mediální a novinářské etiky, což se může projektovat i do dnešní institucionalizované podoby interní regulace. Institucionalizovanou podobu samoregulace lze poté chápat jako zavedené nástroje, které řídí sebeomezení novinářů a zároveň zajišťují vymahatelnost stanovených pravidel, například pomocí sankcí (Moravec, 2020, s. 299). Mezi formy interní Moravec řadí etické kodexy, tiskové rady, redakční a tiskové ombudsmany a systém průběžného profesního vzdělávání.

Zejména ve státech západní Evropy se však s rozšířením sociálních sítí naskytuje otázka, zda tyto tradiční regulační nástroje nepodporují, či vyloženě nenahrazují nové regulační nástroje v podobě redakčních blogů, online ombudsmanů a mediální kritikou na sociálních sítích (Fengler et. al., 2015).

Profesní kodexy

Klasickou formou samoregulace žurnalistiky jsou profesní kodexy, které přijímají profesní sdružení novinářů²³, mediální domy nebo samotné redakce. Profesním (také etickým) kodexem se rozumí soubor etických norem a principů, které jsou závazné pro každého příslušníka dané profese. V žurnalistice pak profesní kodexy pak upravují zásady a pravidla novinářů. V novinářské profesi znamená porušení etických pravidel ztrátu důvěry veřejnosti v důsledku poškození pověsti profese (Remišová, 2010, s. 100). Remišová dále upozorňuje, že nerespektování novinářské etiky ovlivňuje i stav a kvalitu demokracie v zemi.

Obsah novinářských kodexů nemá jednotnou podobu. Lišit se mohou v závislosti na kultuře dané společnosti i na hodnotách, které konkrétní redakce, svaz novinářů nebo tisková rada považují za důležité. Mezi základní principy, které evropské profesní kodexy v novinářské profesi obsahují nejčastěji, patří zaručení odpovědnosti vůči veřejnosti a zdrojům a ochrana integrity novinářů před vnějšími zásahy (Laitila, 1995). Přestože by se mohlo všeobecně očekávat, že bude většina kodexů stavět na principu svobody tisku, na základě zkoumání 242 profesních kodexů²⁴ z 94 zemí Himelboim a Limor (2008) uvádí, že o svobodě tisku mluví pouze větší polovina z nich (55 %).

Přestože obsahují profesní kodexy různé etické principy, některé principy by se měly objevovat pokaždé. Takové principy lze označit za etické minimum novináře. Mezi takzvané etické

²³ U nás je takovým příkladem etický kodex Syndikátu novinářů České republiky.

²⁴ Zpracovaných tiskovými radami, zpravodajskými médii a profesními svazy novinářů.

minimum se řadí respektování principu neškodit druhým, čestnosti a participace na veřejném blahu (Remišová, 2010, s. 101). Moravec (2020, s. 303) kromě zmíněné trojice zařazuje do etického minima novináře princip rozdílu pojmů svobody slova a tisku a libovůle slova a tisku.

Moravec (2020, s. 302) zároveň poukazuje na fakt, že přestože se profesní kodexy pokouší o komplexní regulaci, často v nich najdeme pouze základní principy přijatelného chování vykonavatelů daného chování. Mediální etik Stephen Ward (2014) upozorňuje, že tvůrci etických kodexů byli odborníci, jejichž cílem bylo vést další odborníky. Etika médií tak podle něj „*nebyla vytvořena občany, ani vytvořena pro občany*“.

Přestože je jejich funkčnost některými autory zpochybňována, představují profesní kodexy novinářů roli v interní regulaci žurnalistiky. Kodexy slouží jako jakýsi slib veřejnosti v podobě hodnot, které se novináři zavazují sdílet. Lze však vyslovit domněnku, zda se novináři v současnosti profesními kodexy skutečně řídí a jak některé body chápou.

Tisková rada

Tisková rada je samoregulační orgán ustanovený profesními či odborovými sdruženími novinářů, uniemi vydavatelů nebo některými médii samotnými (Moravec, 2020, s. 315). Podle Aliance nezávislých tiskových rad Evropy (AIPCE²⁵, 2015) mají tiskové rady dva hlavní úkoly. Prvním je dohlížet na to, zda jsou dodržována pravidla ustanovená v daném kodexu a šetřit stížností ze strany veřejnosti na redakční obsah v médiích. Druhým úkolem je chránit svobodu tisku. AIPCE uvádí, že ačkoliv se některé tiskové rady výslovně zavazují k plnění pouze první funkce, musí přitom stále pamatovat na rovnováhu mezi právy jednotlivce a právy tisku na svobodu slova.

Tisková rada tedy mimo jiné kontroluje, zda nedošlo k porušení etického kodexu. Zaručuje také právo novinářů na svobodný přístup k informacím a v některých zemích také přijímají rezoluce proti porušování práv novinářů (Moravec, 2020, s. 317).

V České republice však tisková rada nefunguje. V roce 2000 ji formálně založila Unie vydavatelů, nikdy ale nezačala skutečně fungovat. Absence tohoto samoregulačního orgánu v českém mediálním prostředí může (přestože nemusí) mít za důsledek menší význam, který profesním kodexům přisuzují jak novináři, tak veřejnost. U tradičních médií navíc nedochází k častému upravování původních kodexů. To se může negativně projevit jednak při reflektování

²⁵ Alliance of Independent Press Council of Europe.

témat a problémů, které nebyly před třiceti lety představitelné, jednak kvůli změně jazyka. V neposlední řadě lze očekávat, že se vnímání některých témat proměnilo a některé fráze mohly nabýt jiného, širšího významu. Z toho důvodu lze pohlížet na absenci tiskové rady v České republice jako na nedostatek.

Ombudsman

Instituce ombudsmana funguje v mnoha odvětvích, kromě médií například v parlamentu, nemocnicích nebo na univerzitách. V obecné rovině představuje ombudsman člověka, který vyřizuje stížnosti jednotlivců, upozorňuje na nesprávné jednání a snaží se najít řešení (Organizace zpravodajských ombudsmanů, ONO, 2022)²⁶. Na rozdíl od státem zřízené instituce se na zpravodajského ombudsmana mohou obrátit nejen lidé, ale také právnické osoby (Remišová, 2010, s. 156). Úkolem zpravodajského ombudsmana je prošetřovat stížnosti čtenářů, posluchačů či diváků na obsah médií a následně navrhnout řešení daných problémů. Hlavním přínosem této instituce má být zvýšení důvěryhodnosti médií, protože ombudsman dohlíží na přesnost, spravedlivost i vyváženost zpráv (ONO, 2022).

Existují jednak tiskoví ombudsmani, jednak ombudsmani redakční. Tiskový ombudsman funguje při tiskových radách a pomáhá urychlovat vyřizování stížnosti veřejnosti (Remišová, 2010, s. 156). Redakční ombudsman (také public editor) naproti tomu funguje v konkrétním médiu a řeší například stížnosti publika na chyby novinářů nebo porušení kodexu (Moravec, 2020, s. 325)

V České republice relativně nově fungují ombudsman Českého rozhlasu (ČRo)²⁷ a ombudsman České televize (ČT)²⁸. Ombudsman ČRo byl zřízen v roce 2016 „*za účelem prohloubení dialogu mezi posluchači a Českým rozhlasem jako médiem veřejné služby, zejména s ohledem na oprávněné zájmy posluchačů Českého rozhlasu*“ (Statut ombudsmana Českého rozhlasu, 2016). Podle statutu ombudsmana ČRo jedná ombudsman nestranně a transparentně, a to na základě podnětu posluchače, podnětu týkajícího se vztahu s posluchači, nebo z vlastní iniciativy. Ombudsman ČT byl zřízen v roce 2018. Jeho údělem je být „*jakousi poslední instancí, místem, kam se lze obrátit, když reakce na stížnost nebo kritiku, podle názoru pisatele, nebyla ze strany pracovníků České televize adekvátní nebo dokonce žádná*“ (Franěk,

²⁶ Organization of News Ombudsmen and Standards Editors.

²⁷ Současným ombudsmanem ČRo je Milan Pokorný.

²⁸ Současným ombudsmanem ČT je Čestmír Franěk.

nedatováno). V roce 2022 se ombudsman ČT stal členem interní komise, která měla prošetřit podání zaměstnanců na možnou diskriminaci. V této souvislosti ombudsmana pověřil generální ředitel implementaci opatření k zamezení diskriminace na pracovištích ČT (Výroční zpráva 2022, 2023)

3. Gender a samoregulační normy v České republice

Z předchozích kapitol lze vyvodit, že otázkami genderu, ani jazyka jako takového, se externí regulace nezabývá. Naproti tomu samoregulace, která se věnuje morálním standardům novináře a jejíž cílem není stanovení právních norem, ale vytvářet seriózní a odpovědnou žurnalistiku, se již může problematikou genderu a s ním spojenými změnami v jazyce zabývat.

Přestože nelze očekávat, že profesní kodexy jednotlivých médií budou poskytovat rovněž pravidla pravopisná, gramatická či stylistická, obsahují pravidla o nakládání s informacemi o jednotlivci, a to včetně genderu. Většina českých profesních kodexů nezmiňuje gender, ale pohlaví. Protože pojem gender se v České republice používá relativně krátkou dobu, lze v tomto kontextu aplikovat body zabývající se pohlavím na problematiku genderu.

Etický kodex novináře Syndikátu novinářů České republiky, k jehož dodržování Syndikát vyzval všechny české novináře bez ohledu na členství, uvádí, že novinář „*nesmí vytvářet ani ztvárňovat námět, který by podněcoval diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace*“. Protože se většina kodexů, včetně toho vypracovaného Syndikátem novinářů ČR, zabývá pouze obecnými etickými zásadami, výklad zmíněného bodu je ponechán na čtenáři. Vzhledem k době, která od vydání Etického kodexu novináře uplynula, se však nabízí otázka, zda se původní význam diskriminace během třiceti let neproměnil a nenabyl širšího významu.

Kodex dále poukazuje na právo občana na objektivní obraz skutečnosti, na jehož základě má novinář mimo jiné „*dbát na rozlišování faktů od osobních názorů*“. Etický kodex novináře rovněž uvádí, že novinář má právo přijímat pouze úkoly, které jsou srovnatelné s jeho profesionální důstojností. Na základě absence specifikování pojmu profesionální důstojnosti lze argumentovat, že povaha úkolů, které daný jedinec považuje za „srovnatelné se svou profesionální důstojností“, se může mezi novináři lišit.

3.1. Profesionální kodexy veřejnoprávních médií

Kodex veřejnoprávní **České televize (ČT)** se zákazu diskriminace v článku 13 věnuje podrobněji než Syndikát novinářů ČR. V článku 13 se ČT mimo jiné zavazuje k tomu, že nebude nikoho diskriminovat, „zejména z důvodů pohlaví, věku, rasy, sexuální orientace, národnosti, etnické příslušnosti, náboženství nebo příslušnosti k určité sociální skupině“, a to jak v programu, tak při svém provozu. Pokud je diskriminace na základě pohlaví podle kodexu zakázána, lze se ptát, zda platí stejný zákaz také pro diskriminaci na základě genderu, respektive diskriminace lidí s jinými než obvyklými genderovými identitami. Předpoklad, že se bod kodexu automaticky vztahuje i na zmíněnou další skupinu, však není samozřejmý. Důvodem je opět fakt, že hodnoty (jako je respekt a odmítnutí diskriminace) vnímá každý jedinec jinak. Podle kodexu ČT novináři dále nesmí při popisování příslušníků konkrétní skupiny použít stereotypy. Článek 17, který se věnuje zobrazování drastických záběrů uvádí, že ČT „neodvysílá prohlášení, která by mohla podněcovat násilí, neboť by mohla být odůvodněně chápána jako prohlášení podporující a šířící násilí, nenávist, rasovou nesnášlivost nebo jiné formy diskriminace či nenávisti založené na netoleranci“.

O „kultivovanosti jazykového projevu“ mluví také **Kodex Českého rozhlasu (ČRo)** v článku 16. Hlasatelé, moderátoři a redaktoři se podle něj musí vyjadřovat způsobem, který má být považován za vzor správného užívání jazyka. Jedním z důvodů podle kodexu je, „že posluchači mohou takovému vyjadřování přikládat normotvorný význam“.

Požadavek „správného užívání jazyka“ v České televizi a Českém rozhlasu může sloužit k odůvodnění přechylování cizích ženských příjmení i preferování tradičních²⁹ zájmen. Je tedy možné, že snaha o zavedení některých prvků inkluzivního jazyka by mohla být interpretována jako porušení kodexu.

Zákaz diskriminace je v Kodexu ČRo totožný s již zmíněným článkem 13 Kodexu ČT. Ohledně prohlášení podporujících či šířících násilí nebo nenávist konkrétních skupin se ČRo rovněž vyjadřuje stejně, jako ČT.

Od zbylých dvou veřejnoprávních médií se ve svém obsahu v souvislosti s genderem liší **Kodex České tiskové kanceláře (ČTK)**. Zdůrazňuje zde, že zmiňovat se o některých citlivých

²⁹ Pojem „tradiční zájmena“ jsem použila v kontextu pohlaví, respektive genderu. Na základě klasického dělení pohlaví na muže a ženy tak tradičními zájmeny myslím osobní zájmeno *on* a *ona*.

informací je možné pouze v okamžiku, kdy jsou relevantní pro zprávu: „*Zmínka o rase, barvě pleti, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci nebo jakékoli tělesné nebo duševní chorobě osoby se ČTK vystríhá, pokud nejsou v přímém vztahu k obsahu zprávy*“. Citaci je možné vyložit si tak, že ve zprávě nebude při popisu osoby zdůrazněno, že se jedná o ženu, muže nebo člověka, který do žádné ze zmíněných dvou kategorií nezapadá, pokud to není relevantní pro obsah zprávy. Na rozdíl od ČT a ČRo se kodex v žádném bodě nevěnuje podobě jazykového projevu.

3.2. Profesionální kodexy soukromých médií

V souvislosti s genderem se většina profesionálních kodexů věnuje zejména v rámci zákazu diskriminace a vyhýbání se stereotypům. Podle **Etického kodexu novinářů mediální skupiny Mafra**³⁰ se mají zaměstnanci vyhýbat „*jakýmkoliv předsudkům a pejorativním výrazům ve spojení s rasou, národností, pohlavím, náboženským vyznáním, politickým přesvědčením, sexuální orientací či profesním a společenským zařazením*“.

Neopodstatněným zdůrazňováním citlivých informací se zabývá **Etický kodex mediálního domu Economia**³¹. Na rozdíl etického kodexu ČTK se však v tomto kontextu nezabývá genderem, respektive pohlavím. Bezdůvodně zdůrazňovat by novináři podle etického kodexu neměli „*rasový původ, náboženské vyznání či sexuální orientaci jedince*“.

Proti diskriminaci se v **Reakčním etickém kodexu** vymezuje internetový portál **Seznam.cz**³². Blíže však nespecifikuje skupiny, které diskriminaci čelí a vůči kterým je tedy zakázána. Absence vyjmenovaných skupin může znamenat větší inkluzivitu, protože z bodu kodexu může být vyvozeno, že odsuzuje také diskriminaci na základě genderu. Na druhou stranu je rovněž možné, že pro neupřesnění, kterých skupin se diskriminace týká, nebude konkrétní text nebo chování redaktora označeno za diskriminační. Kodex dále uvádí: „*S výjimkou situace, kdy je to nezbytné pro kontext zveřejňované informace, redaktori nezdůrazňují náboženské vyznání, rasu, sexuální orientaci a další takové údaje jedince, o kterém informují.*“ Přestože zde pohlaví není přímo uvedeno, z textu vyplývá, že výčet charakteristik není definitivní.

³⁰ Pod mediální skupinu Mafra spadá několik tištěných, online nebo audiovizuálních médií, mimo jiné MF DNES, iDNES, Lidové noviny, Metro nebo Óčko.

³¹ Mediální dům Economia vlastní mimo jiné zpravodajské servery Aktuálně.cz a Centrum.cz a je vydavatelem Hospodářských novin, Respektu nebo Ekonomu.

³² Portál a vyhledávač Seznam.cz vlastní zpravodajské servery Seznam Zprávy a novinky.cz.

V **etickém kodexu Deníku N** je uvedeno, že redakce odmítá „*jednání zasahující do lidských práv a základního fungování demokratického systému*“. Kodex však v tomto kontextu uvádí, že se Deník N nevymezuje žádnou ideologií.

Online **deník Alarm** se v **Etickém kodexu** věnuje diskriminaci v části Antidiskriminační politika a zásady redakce Alarmu. Oproti ostatním médiím zmiňuje názorový web přímo gender, nikoliv pohlaví. Novináři jsou podle etického kodexu „*proti diskriminaci osob na základě barvy kůže, náboženství, genderu, věku, země původu, handicapu a sexuální orientace*“, přičemž je uvedeno, že se zmíněná zásada týká samotných textů i aktivit redakce. Jako jediné médium zmiňuje, že odmítá diskriminaci i ve vztahu ke čtenářům. Alarm také ve svém kodexu mluví o inkluzivním prostředí, které má být vytvářeno pro zaměstnance, autory i čtenáře. Na svém webu uvádí, že diskriminace nebo feminismus a práva menšin jsou jeho „stěžejními tématy“. Přístup k otázce genderu v žurnalistice se tedy může v tomto médiu lišit od ostatních.

V **etickém kodexu** serveru **Refresher** není zmíněný gender, v manifestu redakce je však uvedeno: „*Věříme, že lidé různých národností, etnik, pohlaví, ale i lidé s různou sexuální orientací a trans lidé jsou si rovni*“. Manifest také uvádí, že se reakce snaží o „*zrovnoprávnění pohlaví ve všech oblastech života*“. Samotný etický kodex se však nevěnuje zákazu diskriminace ani zdůrazňování citlivých informací s ohledem na gender, čímž se značně liší od výše zmíněných kodexů. Kodex se naproti tomu věnuje výhradě svědomí³³, kterou může autor Refresheru uplatnit. Společně s ČT se tak jedná o jediná zkoumaná média, která mají právo na výhradu svědomí ukotvenou v etickém kodexu.

4. Metodologie výzkumu

V předchozích kapitolách byla představena problematika genderové identity v jazyce, formy regulace médií a byly analyzovány některé kodexy českých médií. V následující části budu zkoumat, jak editoři českých zpravodajských serverů vnímají otázku genderových identit a jak přistupují k používání preferovaných rodových zájmen osob, jejíž genderová identita neodpovídá pohlaví.

³³ V obecné rovině se jedná o koncept, na jehož základě může jedinec odmítnout vykonat konkrétní činnost, pokud je to v rozporu s jeho svědomím. V žurnalistice se výhradou svědomí rozumí právo odmítnout zpracovat dané téma.

Pro praktickou část bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. V obecné rovině je hlavním úkolem kvalitativního výzkumu sledovat, jak a proč lidé v dané situaci uvažují. Získaná data jsou následně nejčastěji zpracována metodou indukce, tedy že základě analyzovaných dat výzkumník zobecňuje pravidelnosti zjištěných jevů a „*popisuje v nových obecnějších hypotetických tvrzeních*“ (Sedláková, 2014, s. 26).

V rámci kvalitativního výzkumu je na začátku definovaný cíl a výzkumné otázky. Ty prověřujeme i během sběru dat a analýzy, přičemž je možné otázku upravit tak, aby lépe reagovala na data výzkumníka (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 69).

Nové otázky a podotázky může výzkumník v průběhu výzkumu vytvářet například na základě zjištění, že počáteční zaměření bylo příliš omezené na to, aby zkoumaný jev plně pokrývaly. Otázky by přitom měly být vytvářeny tak, aby se pomáhaly odhalit postoje jednotlivců či skupin lidí (Agee, 2009). Mezi potenciální zdroje zkreslení výzkumu patří mimo jiné předpojatost výběru (včetně vzorkování), dostupnost a spolehlivost zdrojů, hodnotové preference výzkumníka a jeho vlastnosti (Norris, 1997).

V rámci výzkumu se budu snažit zaznamenat, jaký postoj mají editoři k užívání jiných než tradičních zájmen a k referování o transgender a nebinárních lidech, záleží tedy na zkušenostech a názorech konkrétních lidí. Během analýzy dat poté budu hledat možné vzorce jednání. Referování o transgender a nebinárních lidech ve zpravodajství je v českém prostředí spíše novým tématem, takže kvalitativní výzkum pro první výzkum vhodnější.

4.1. Hlubkový polostrukturovaný rozhovor

Jako techniku sběru dat jsem si pro výzkum zvolila hlubkový polostrukturovaný (také semistrukturovaný nebo řízený) rozhovor. Pro polostrukturovaný rozhovor má výzkumník předem přichystanou sérii otázek, která pro něj však není závazná. Během samotného rozhovoru může výzkumník některé otázky upravovat či vypouštět a může také měnit jejich pořadí. Otázky tak lze rozlišit na primární (ty, které byly předem připravené) a sekundární nebo sondážní (vznikající až během rozhovoru jako reakce na odpovědi respondenta s cílem doplnit některé informace nebo pobídnout respondenta k rozvedení odpovědi) (Sedláková, 2016, s. 211). Funkci sekundárních otázek částečně splňuje také neverbální komunikace, například v podobě kývání hlavou či mimikou. Jak Sedláková (2014, s. 209) dále upozorňuje, otázky pokládané dotazovanému se neshodují s otázkami výzkumnými.

Polostrukturovaný rozhovor je jedním z hlavních typů hloubkového rozhovoru. Ten umožňuje zkoumat lidi v konkrétním prostředí, čímž výzkumníkovi pomáhá pochopit jejich chování v dané situaci (Švaříček, 2010, s. 159–160). Technika je založená zejména na otevřených otázkách, kde nelze odpovědět pouze ano nebo ne. Přestože povaha otázek se liší v závislosti na daném tématu a přístupu výzkumníka, společným znakem je povzbudit respondenta k vyprávění tak, aby interview připomínalo běžnou konverzaci (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 170).

Nevýhodou zvolené techniky je, že na rozdíl o pozorování vycházíme pouze ze sdělení jedince, která nemusí nutně odpovídat jeho praxi. Technika pozorování v podobě sledování chodu redakce by však byla přínosná pouze za předpokladu, že bylo téma referování o transgender a nebinárních lidech probíráno a že by takové články během výzkumu v redakci vůbec vznikaly. Ty však v českém prostředí vznikají jen v omezeném počtu médií.

V rámci přípravy rozhovoru jsem zkoumala profesní kodexy médií³⁴ s cílem sledovat, jak směrnice pracují s termíny pohlaví a gender. Na jejich základě pak byla sestavena část otázek týkajících se interpretace konkrétních bodů kodexu.

4.2. Interview s novináři pracujícími v online médiích

4.2.1. Výzkumné cíle

Cílem mé práce zkoumat, jak editoři českých zpravodajských serverů vnímají užívání jiných rodových zájmen než *on* a *ona* v žurnalistice. V souladu se stanoveným cílem jsem pak vytvořila výzkumné otázky, které mají pomoci výzkum navádět takovým směrem, aby jeho výsledky naplnily stanovený cíl (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 69). Hlavní výzkumná otázka zní:

- a. Měla by být otázka respektování preferovaných rodových zájmen v online zpravodajství považována za součást novinářské etiky?

Hlavní výzkumnou otázku doplňují následující podotázky:

- a. Jaké jsou zkušenosti editorů s články referujícími o transgender a nebinárních lidech?
- b. Jaké jsou možné způsoby genderově neutrálního jazyka a referování o lidech preferujících jiné zájmeno než *on* nebo *ona*?

³⁴ Obsah profesních kodexů týkajících se pohlaví a genderu je popsán v kapitole 3.4. **Gender a samoregulační normy v České republice.**

- c. Jak si editoři vykládají body profesních kodexů zabývající se diskriminací na základě pohlaví či genderu?
- d. Jakou roli ve výběru a zpracování témat transgender a nebinárních lidí hraje publikum daného média?

4.2.2. Výběr výzkumného vzorku

V kvalitativním výzkumu není cílem, aby vzorek reprezentoval určitou populaci, ale aby byl při jeho vytváření brán zřetel na zkoumaný fenomén a výzkumné otázky. Při takzvané graduální konstrukci vzorek nevzniká v jednom momentě, ale formuje se během celého výzkumu a může být dále rozšiřován. (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 73).

S ohledem na téma mé bakalářské práce jsem určila, že rozhovor uskutečním minimálně se čtyřmi editory a editorkami českých zpravodajských serverů. Během výběru respondentů jsem si uvědomovala faktory, které mohou výzkum ovlivnit, například gender, věk nebo doba, kterou se člověk na dané pracovní pozici nachází. Zejména poslední dva zmíněné faktory však nejsou pro nedostupnost informací možné považovány za atributy výběru. V práci mezigenerační názorové rozdíly nezkoumám, věk respondentů tak není zmíněný. Zejména vzhledem k výzkumným otázkám zabývající se diskriminací na základě genderu lze předpokládat, že názory může částečně ovlivnit právě gender respondenta. Gender však není v mé práci atributem a nebude na něj v analýze brán ohled.

Vzorek byl sestavován graduálně. Na stránkách daného zpravodajského webu jsem vyhledala editory a editorky dané redakce a náhodným výběrem zvolila jednoho muže a jednu ženu³⁵, v jednom případě jsem z důvodu absence mužů oslovila pouze ženy.

Zásadním faktorem při výběru respondentů byla dostupnost kontaktních údajů zaměstnanců. Editory jsem kontaktovala prostřednictvím e-mailu. Celkem jsem oslovila 13 novinářů (8 editorek a 5 editorů). S rozhovorem souhlasilo pět lidí, šest lidí na e-mail nereagovalo. Jeden člověk odmítl a jeden mě odkázal na šéfredaktora daného média, který s rozhovorem po následném kontaktování souhlasil.

³⁵ Žádoucí by bylo, kdyby se výzkumu účastnil také editor nepatřící do kategorií muž a žena. Pro citlivost a nevěřejnost takové informace to však není možné.

4.2.3. Realizace a fáze rozhovoru

Rozhovory probíhaly v průběhu března roku 2023. Předcházela jim analýza profesních kodexů českých médií, která mi pomohla seznámit se se vztahem samoregulace a genderu a na jejímž základě jsem vytvořila část otázek.

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, rozhovorů se mělo účastnit celkem šest lidí. Jeden z editorů však během domlouvání se na čase a způsobu setkání přestal komunikovat. Rozhovor byl tedy uskutečněn s pěti lidmi. Ve čtyřech případech proběhl rozhovor formou osobního setkání, a to vždy v prostředí kavárny. Všem bylo nabídnuta možnost pozvání na kávu či jiného nápoje. S jedním editorem proběhlo setkání online, a to ve formě videohovoru uskutečněného v aplikaci Google meet.

Pracovní pozice	Forma setkání	Datum setkání
<i>Editorka</i>	<i>Osobní</i>	<i>23. 3. 2023</i>
<i>Editorka</i>	<i>Osobní</i>	<i>24. 3. 2023</i>
<i>Editor</i>	<i>Online</i>	<i>29. 3. 2023</i>
<i>Šéfredaktor</i>	<i>Osobní</i>	<i>30. 3. 2023</i>
<i>Editorka</i>	<i>Osobní</i>	<i>31. 3. 2023</i>

Zdroj: Autorka

Ve výzkumu jsou zastoupeni editoři a editorky ze zpravodajského webu veřejnoprávního média, bulvárního média, názorového deníku a média zaměřeného na mladou generaci. Pro ochranu anonymity novinářů však nejsou uvedeny názvy médií, ani jména respondentů. Pro výzkum nepovažuji za nutné uvádět názvy zpravodajských webů, protože cílem práce není porovnávání postojů jednotlivých médií, ale sledovat různé zkušenosti novinářů. Uvedení názvů médií může způsobit zkreslení celkového výsledku tím, že by byly výsledky vztažené pouze na politiku dané redakce.

Respondenti byli náhodně seřazeni a v analytické části mé práce budou pojmenováni následovně:

- a. Editorka A
- b. Editor B
- c. Editorka C
- d. Editorka D
- e. Šéfredaktor E

Rozdělení editor a editorka bylo provedeno na základě toho, v jakém rodě o sobě během rozhovoru mluvili.

Před samotným dotazováním proběhla krátká neformální konverzace. Respondenty jsem podruhé³⁶ seznámila s účely rozhovoru a tématem bakalářské práce. Všichni respondenti podepsali informovaný souhlas s rozhovorem.

Průběh interview se lišil v závislosti na osobních zkušenostech daného respondenta, jeho pracovní pozici (editor zahraničních zpráv, editor domácích zpráv, jazykový editor, šéfredaktor) i zájmu respondenta o dané téma. Na základě těchto faktorů se měnila i délka. Ta se pohybovala mezi třiceti minutami a jednou hodinou. Po rozhovoru v některých případech následovala neformální konverzace na téma transgender a nebinárních osob, tvorby bakalářské práce nebo témat v oblasti jazyka.

Otázky, které jsem sestavila s ohledem na cíl mé práce a výzkumné otázky, lze na základě jejich témat rozdělit do několika skupin:

- a. Vnímání jiných zájmen než mužského a ženského v žurnalistice
- b. Vlastní zkušenosti s editací textů, kde se o osobě referuje v jiném rodě než mužském či ženském
- c. Interpretace částí profesního kodexu
- d. Konkrétní příklady zpracování textů referujících o transgender nebo nebinárních lidech
- e. Vztah genderu a novinářské etiky

Během realizace druhého rozhovoru byl soupis otázek rozšířen o téma přechylování ženských příjmení, a to z důvodu, že jsem na základě vyprávění respondenta na toho téma přehodnotila relevanci zmíněné problematiky.

4.2.4. Etika výzkumu

Jak upozorňují Švaříček a Šedřová (2007, s. 45–46), mezi etické aspekty výzkumu patří mimo jiné důvěrnost a poučený souhlas. V předchozí kapitole bylo již řečeno, že všichni respondenti podepsali informovaný souhlas s využitím rozhovoru pro účely bakalářské práce a citováním jejich odpovědí. Respondenti souhlasili s nahráváním zvukového záznamu rozhovoru pro účely transkripce a bylo jim také sděleno, že mohou na jakoukoli otázku odmítnout odpovědět. Tyto informace jsem čtyřem lidem sdělila ústně před začátkem rozhovoru před podpisem

³⁶ Cíl mé bakalářské práce byl respondentům představen již prostřednictvím elektronické komunikace.

informovaného souhlasu, v případě online rozhovoru respondent podepsaný informovaný souhlas zaslal elektronickou poštou.

Editorům jsem již během elektronické komunikace v rámci domluvy setkání zaručila anonymitu. V případě Šéfredaktora E mám na základě informovaného souhlasu svolení zveřejnit³⁷ jeho jméno, rozhodla jsem se tak však neučinit.

Respondenti však nebudou v mé práci s médii spojováni a nebude uvedeno, v jakém médiu daný respondent pracuje. Důvodem pro toto rozhodnutí je zajištění důvěrnějších odpovědí, zejména těch, které se týkají vnitřního chodu redakce. V některých odpovědích byli zmíněni konkrétní lidé, což by mohlo způsobit identifikaci respondenta. Tyto části nebudou v práci citovány. Z výše zmíněného důvodu rovněž nebudou v mé práci uveřejněné přepisy rozhovorů.

4.2.5. Metoda analýzy

S ohledem na povahu kvalitativního výzkumu spočívá analýza ve třídění dat a jejich členění na části (Sedláková, 2015, s. 397). Na základě audiozáznamu jsem provedla doslovnou transkripci rozhovoru. Protože je předmětem analýzy pouze obsah rozhovoru, pro přehlednost a plynulost citací jsem některé části textu stylisticky upravila. Zanechala jsem ale některé prvky obecné češtiny a nespisovné výrazy pro zanechání autenticity výpovědí. Pomocí tří teček jsem do transkripce zaznačila odmlky respondentů. Transkripce není veřejně přístupná, části rozhovorů budou v této kapitole citovány.

Získaná data jsem zpracovávala pomocí metody tematické analýzy. Jejím prvním krokem je otevřené kódování s cílem organizace dat, která mohou být pro výzkum přínosná. V druhé fázi proběhne zpracovávání kódu v rámci konkrétních případů pomocí tematického kódování (Švaříček a Šedřová, 2010, s. 229). Na jejím základě vytvořím kategorie (témata) a ty budu následně upravovat a hledat případné nadřazené kategorie. Témata jsem nakonec pojmenovala.

³⁷ Pro svolení k odkrytí anonymity směřovaly z mé strany dva důvody. Prvním byla jeho odlišná pracovní pozice, druhým pak diskuse nad článkem, které médium daného respondenta vydalo. Tento příklad bude v analytické části zmíněn. Přestože jsem se rozhodla respondentovo jméno nezveřejňovat, uvědomuji si, že článek lze v daném médiu dohledat.

5. Analýza dat

V této kapitole jsou popsány výstupy uskutečněných rozhovorů. Kapitola se člení na podkapitoly na základě témat, která jsem v rámci analýzy identifikovala. Jako nadřazené kategorie jsem identifikovala:

- a. Přístup novináře
- b. Komunikace v redakci
- c. Profesní kodexy
- d. Nebinarita v českém jazyce

Podkapitoly se dále člení na témata, které jsem do dané nadřazené kategorie zařadila.

5.1. Přístup novináře

S užíváním neobvyklých zájmen se většina respondentů setkala; nikdo nebyl s problematikou seznámen poprvé v životě. Používání jiných zájmen než *on* nebo *ona* zaznamenali především v profesním životě, v osobním životě pouze část z nich. Lišily se také osobní zkušenosti s tématem.

Editorka A uvedla, že v žurnalistice se s použitím neobvyklých zájmen setkala ve článku jiného média, ve své redakci nikoliv: „*Osobně ne. Přičítám to generačnímu posunu, že tohle se týká lidí, co jsou generačně jinde než já.*“

Editor B problematiku v práci zaznamenal, ale pouze zřídka: „*V běžném životě vlastně ne. A jako novinář občas. Bylo jenom jenom pár případů, kdy jsem to zaregistroval.*“

Editorka C se setkala s použitím netradiční zájmen v rámci práce ve větší míře: „*Jako o editor textů ano. Ale v běžném životě, kde se v mém prostředí non-binary (nebinární, pozn. autorky) lidi běžně pohybují, si vlastně neuvědomuju, že by někdo vyžadoval nějakým způsobem zvláštní označení. Vždycky mi přišlo, že všichni se identifikují jednoznačně jako on nebo ona, i když je mi jasné, že nejsou cis³⁸ lidi.*“

Editorka D se s používáním setkala již v minulosti: „*Určitě setkala, i v žurnalistice. Začínala jsem jako zahraniční zpravodaj. A v anglosaském světě je to rozšířenější než u nás.*“

³⁸ Viz kapitolu 2.1. Pohlaví a gender

Z osobního i profesního života má zkušenosti s užíváním neobvyklých zájmen Šéfredaktor E „Ale z toho profesního víc, protože tam se tomu víc věnujeme a oslovujeme přímo ty lidi. Jsou třeba mediálně známí, takže tam je těch setkání samozřejmě víc.“

5.1.1. Domluva s respondentem daného rozhovoru

Pokud je transgender nebo nebinární osoba v daném článku přímo respondentem novináře, nemá většina médií problém přání respektovat. Že by bylo takovému člověku vyhověno v případě, kdy by přímo požádal o zachování konkrétních rodových zájmen, potvrdila většina účastníků výzkumu. Je nutné upozornit, že ne všichni však takovou situaci zažili, mluvili tedy spíše v teoretické rovině.

Například Editor B uznal, že takovou situaci nezažil. Respektování preferovaných zájmen přirovnal k respektování nepřechýlených ženských příjmení. „Speciálně u jmen je to (s přechylováním, pozn. autorky) tak, že se domlouváme s lidmi, jestli to chtějí říct nebo nechtějí. Pokud domluva není, tak používáme přechylování,“ vysvětlil. S preferovanými zájmeny by to podle něj mohlo být podobné. „Pokud by se ozvali a řekli, že by to chtěli takhle, tak bychom to asi museli řešit. Asi vycházíme v tomhle ohledu vstříc, takže pak bychom připojili i to zájmeno podle toho, jak to půjde, jak to jméno potom bude vypadat,“ popsal. V případě rozhovoru či osobního setkání s daným člověkem se podle něj lze vždy domluvit.

Naproti tomu Editorka A (která situaci rovněž nezažila) vyslovila odlišnou domněnku. Upozornila na to, že debata ohledně respektování preferovaných zájmen se v její práci nevede. „Já bych se nebránila debatě o tom vyjasnit si to na úrovni korektora, editora, autora článku a toho zúčastněného respondenta. Tím chci říct, že by nebylo rozhodnutí respondenta, jak bude titulován, ale byl by to nějaký konsenzus mezi asi čtyřmi aktéry. Moje pokrokovost v rámci naší redakce by byla v tom, že bych téhle debatě vůbec nebránila,“ zamýšlela se nad tématem s tím, že taková praxe však zatím není. Například v případě, že by byl v rámci rozhovoru respondentem někdo s jinými zájmeny než *on* nebo *ona*, by se podle ní editoři snažili psát tak genderově neutrálně, jak by daná situace umožňovala, aby se problému vyhnuli. V případě nevyhnutelnosti by pak podle ní editor v textu zdůraznil, že se respondent identifikuje daným způsobem.

Ojedinělý přístup popsal Šéfredaktor E, který by s žádostí o respektování preferovaných zájmen souhlasil, podle svých slov však v první řadě nezažil situaci, kdy by redakce předem nevěděla, že je respondent nebinární nebo transgender: „A tím pádem jsme už dopředu šli do rozhovoru s

tím, že jsme věděli, jaký způsob ten člověk preferuje. Ale je naší zvyklostí v momentě, kdy víme, že to je nebinární člověk, se na to zeptat.“ Redaktor si podle jeho slov tyto informace předem zjistí (v případě mediálně známých osobností už to ví) a na základě těchto informací se zařídí.

5.1.2. Celebrity a další mediálně známé osobnosti

Zatímco v případě, kdy je novinář s daným člověkem ve spojení (ať už se jedná o komunikaci mezi redaktorem a jeho respondentem, nebo mezi editorem a autorem textu) se názory začínají více odlišovat v okamžiku, kdy se s daným jedincem osobně nemůže novinář domluvit. Jedná se například o celebrity, sportovce nebo jiné mediálně známé osobnosti. Většina editorů takovou situaci rovněž nikdy neřešila.

Například Editor B v návaznosti na téma domluvy s respondentem sám připustil, že neví, jak by měl novinář přistupovat k situaci, kdy s daným člověkem osobně nekomunikuje: *„Pokud se s ním nevidíte, netuším. Popravdě nevím,*“ uzavřel.

Editorka A dává jako příklad celebrity s preferovaným zájmenem oni hereckou hvězdu Emmu D'Arcy: *„Jsem si jistá, že by se bylo stalo³⁹, že jsme psali Emmu D'Arcy v ženském zájmenu s tím, že se identifikuje nebinárně. To je maximum inkluzivity, který můžeme udělat. Že tam uděláme ,čárka, identifikuje se nebinárně'. Ale budeme jí titulovat tím genderem, jaký jí my přisoudíme,*“ uvedla.

Zkušenosti se články informujícími o nebinárních celebritách má Šéfredaktor E. Médium, ve kterém pracuje, píše o celebritách v rodě, které preferují (pokud je tato informace veřejně známá). Postup redakce vysvětlil na příkladě nebinární herecké hvězdy Belly Ramsey: *„Bella Ramsey nepreferuje... nebo je jí nebo mu⁴⁰ jedno, jakým způsobem se o ní nebo něm bude referovat. Takže si vlastně člověk může vybrat. Může referovat v ženském rodě nebo v mužském rodě. A my jsme si nechtěli vybírat. O Belle Ramsey všichni referují v ženském rodě, ale už tím, že to člověk udělá, ji nějak škatulkuje. Pro nás bylo nejlepší dát tam to x, aby si člověk mohl vybrat. Protože Bella Ramsey sama nebo sám uvádí, že je to jedno, tak jsme si řekli, že nejlepší bude nechat to na čtenáři nebo čtenářce,*“ vysvětlil.

³⁹ V daném médiu se o D'Arcy psalo pouze v kontextu, jakou postavu hraje. V popisku jedné fotky však bylo uvedeno „Emma D'Arcyová“.

⁴⁰ Jak je v samotné citaci vysvětleno, Bella Ramsey nepreferuje žádná zájmena. Proto respondent v mluvené řeči uvádí mužské i ženské zájmeno najednou.

V případě přebírání tématu ze zahraničních zdrojů řekla například Editorka D, že by se měla dodržet ta zájmena, která jsou v původním textu: „*Tady je ta výhoda sociálních sítí, že pokud něco české médium přebere, tak se snadno může podívat na profil daného člověka, byť by byl uzavřený. Většinou je v tom biu (krátkém popisu uživatele na sociální síti, pozn. autorky) je zmíněno, jaké má zájmena.*“

5.1.3. Opravy

Nikdo z respondentů se nesetkal se situací, kdy by redakci někdo kontaktoval s upozorněním na chybně užitá zájmena. Editorka A a Editor B však popsali zkušenosti s reakcí na přechylování ženských příjmení cizího původu. Ta podle nich v poslední době přichází ze strany Ukrajinek. Editorka A dodala, že bylo toto téma dokonce probíráno s jazykovými experty. „(Ukrajinky, pozn. autorky) *zdůrazňují, že nechtějí být přechylované s koncovkou ová, protože jim to připomíná rusifikaci a v kontextu války je to nepříjemný. Dokážu si představit, že za předválečného kontextu (období před válkou na Ukrajině, pozn. autorky) by debata o přechylování byla okamžitě zamáznuta tím, že by tam bylo ová přidáno. V politickém kontextu je respektováno, že si to nepřejí. Ale to je naprosto výjimečná situace,*“ popsala.

S Šéfredaktorem E byla probírána situace, kdy v době vydávání článku nejsou zájmena daného člověka známá, popřípadě kdyby se člověk později rozhodl pro jiná zájmena. Šéfredaktor E odmítl, že by tak ze strany redakce šlo o uvedení nesprávné informace, protože ta nebyla v době publikace známá. Doplnil, že kdyby ho někdo upozornil na to, že ve starším článku jsou zájmena použita neaktuálně, je možné je změnit: „*Pokud by s tím za mnou někdo přišel, že v tom starším textu tak oslovujeme toho člověka špatně tak bude určitě pravda, abychom to změnili a odpovídalo to.*“

S Editorkou D bylo probíráno, zda by se po možném upozornění na chybná zájmena zahraniční celebrity⁴¹ dodatečně změnil vydaný článek: „*Tady jde o to, když je to zahraniční osobnost, z jakého zdroje vyšlo upozornění. Zda to byl jeho reprezentující, většinou to bývají velké nahrávací firmy. Kdyby to přišlo od nich, tak by se to opravilo,*“ uvedla. Dodala, že však nelze určit, jak by takovou změnu přijal český čtenář, který je na danou zvyklý osobnost popisovanou v mužském rodě.

⁴¹ Jako příklad zahraniční celebrity byli uvedeni britský nebinární zpěvák Sam Smith.

5.2. Komunikace v redakci

Zatímco kapitola 6. 1. **Přístup novináře** popisovala názory a zkušenosti samotných respondentů, v následující kapitole je představeno, jakým způsobem editoři komunikují s autory článků i s dalšími editory. Bylo zkoumáno, jak se k tématu staví kolegové respondentů a zda na jeho základě probíhá debata, popřípadě spory. Respondenti také popisovali roli čtenářů v rámci případné diskuse na toto téma.

5.2.1. Debata o tématu

Zkušenosti s přístupem k tématu v rámci redakce se u respondentů liší, v některých případech zásadně. Zatímco část respondentů popsala, že panuje v redakci shoda, jinde se debata nevede vůbec.

Například u Editorky A podle jejích slov stále probíhá debata o přechylování ženských jmen přejímaných ze zahraničí. *„Nedovedu si představit, že bychom vedli seriózní debatu o nebinárních zájmenech,“* řekla. Uznala také, že pro redakci je jednodušší se tématům nebinárních lidí nevěnovat: *„Teď se tomu tématu spíš vyhýbáme, abychom to nemuseli řešit.“*

Editorka A dále popsala, že část seniorních redaktorů a editorů tvrdí, že se nejedná o téma, kterému by mělo dané médium dávat prostor. *„A objevuje se to i v tom, že tuhle debatu ještě vůbec nevedeme a pravděpodobně v tom, že ta témata ani nevybíráme,“* doplnila.

Šéfredaktor E se domníval, že s respektováním zájmen celá redakce v podstatě souhlasí: *„Nedělal jsem si nějaký průzkum, ale všichni s tím pracují, všichni to podporují a není tam žádný nesouhlasný hlas.“* Výhodu podle něj má jeho redakce v tom, že jsou její členové ve věku blízkém cílové skupině média: *„Redaktoři a redaktorky jsou věkově kolem 25 let a tím pádem už žijí v realitě, ve které je vlastně normální používat zájmena podle preferencí a tím pádem jsou s tím úplně ok.“*

Že otázka zájmen nebyla v redakci předmětem debaty, si myslel Editor B. Debata probíhala pouze na úrovni přechylování: *„U toho přechylování panuje shoda na tom, že pokud si ten respondent řekne, že to chce v nějakém tvaru, tak že to respektujeme. Na tom panuje shoda.“*

5.2.2. Editování textu a domluva s autorem

Editoři při kontrole, opravě a úpravě textu obsahujícím netradiční zájmena komunikují s autorem daného textu, často také s korektorem. Na základě odpovědí respondentů však lze konstatovat, že kdo má ve věci hlavní slovo, se v redakcích liší. Několik editorů přiznalo, že text referující o nebinárním člověku s jinými zájmeny než *on* nebo *ona* nikdy needitovali, zamýšleli se však nad tím, jak by postupovali.

Editorka A uznala, že si není jistá, jak si transgender a nebinární lidé přejí být oslovení. Proto by od autora textu čekala vysvětlení, zda se tak daný člověk skutečně cítí a zda se daný tvar či zájmeno v této komunitě skutečně používá. Dodala, že protože nezná nikoho, kdo by používal zájmeno oni po vzoru anglického *they/them*, nejdřív by se snažila zjistit, jestli je to i v českém kontextu užíváno podobně.

„To znamená, že kdybych přišla k tomuhle tématu, tak bych se nejdřív chtěla zeptat, jak to ta komunita vnímá, a chtěla bych odpověď po tom redaktorovi, od kterého bych předpokládala, že to bude vědět, když už to téma přináší,“ uzavřela.

Editorka D popsala, že problém může nastat na korektuře, a to v situaci, kdy jsou v textu použita nevšední zájmena, popřípadě pak zájmena, která na první pohled mohou být vnímána jako chybná (například vzhledem ke jménu osoby): *„Pokud si respondent vyžádá množné číslo třetí osoby, tak korektura okamžitě změni na jednotné číslo, které třeba odpovídá jménu.“* Editor pak má podle ní korektorovi vysvětlit, že v daném článku je použitý rod záměrně. *„Nenastal takový střet, aby se muselo jít někam výš. Většinou se dá domluvit,“* popsala situaci Editorka D.

Kdo by měl mít v otázce zájme poslední slovo se vyjádřil Editor B následovně: *„Myslím si, že poslední slovo by měl mi editor. I když se redaktori budou vztekat, tak... popřípadě šéfredaktor, šéfredaktor, kdyby došlo k nějakému většímu sporu. Ale z hlediska struktury to tak v redakci prostě je.“*

Šéfredaktor E zmínil, že používání zájmen, které daná osoba preferuje, je součástí jejich redakční politiky. *„Pokud redaktor nebo redaktorka v daný moment zjistí, že komunikuje s nebinární osobou, jsme dohodnutí, že se zeptá na preferovaný rod. A už si to nemusí potvrzovat s editorem. Jenom editorovi nebo editorce řekne, že tento člověk o sobě referuje ve třetí osobě,“* řekl. *„Nemusí tam probíhat nějaký schvalování, spíš informování o tom, že to tak je.“*

Editorka C má s editováním textů užívajícím nestandardní označení rodu zkušenosti. Na otázku, jak takový text edituje, odpověděla, že špatně: *„Jedna věc je, když je to případ tvrdého*

a měkkého i, případně hvězdička. Když je nějakým způsobem graficky naznačeno, že není vyjasněná shoda, tak to mi připadá jako celkem bezproblémové,“ vysvětlila. Horší zkušenost má s texty, které byly vyprávěním v první osobě v minulém čase za použití množného čísla.

„Jako editor se přiznám, že jsem v podstatě naprosto rezignovala a nechala jsem všechno tak, jak bylo. Přestože si myslím, že je to potom pro čtenáře trošku bizarní číst a je dost složité se v tom zorientovat, což se mi zpětně potvrdilo u reakcí třeba z okruhu redakce,“ popsala Editorka C jednu konkrétní situaci z minulosti.

5.2.3. Role čtenářů

Důležitou roli při zpracovávání tématu hraje cílové publikum daného média. Na tom se shodla většina respondentů. Ohled je brán na čtenáře mimo jiné v momentě, kdy má být použito nestandardní označení rodu.

Pomoci čtenáři pochopit, proč je v textu používáno jiné zájmeno, než *on* nebo *ona*, může například vysvětlivka autora. To potvrdila Editorka D. *„Protože naši čtenáři ještě nejsou přivyklí tomu, že respondenti nebo lidé, o kterých příběh je, se mohou identifikovat jinak, než on a ona, je dobré to v článku uvést hned v perexu (úvodní odstavec článku, pozn. autorky) nebo těsně pod perexem. Že daný dotazovaný preferuje zájmeno oni nebo jiné oslovení. Aby to čtenář od začátku věděl,*“ popsala.

Že s textem může mít problémy zejména starší generace, potvrdil Šéfredaktor E. Zatímco mladší generace se už má s užíváním inkluzivního jazyka zkušenosti, starší generace se může s termínem nebinární osoba setkat poprvé. *„(...) tam máme ty vysvětlovací boxy, kde v každém článku, ve kterém použijeme inkluzivní jazyk anebo když se týká nějaké trans nebo nebinární osoby, tak se tam snažíme odkazovat na jiný text, kde třeba vysvětlujeme, kdo to jsou nebinární osoby. Aby si i ten starší čtenář mohl koupit a přečíst dlouhý text s odbornými názory nebo odbornými vyjádřeními na to, kdo je nebinární osoba,*“ popsal Šéfredaktor E.

Že je obava z negativní reakce publika faktorem při samotném výběru a vydávání článku, potvrdila Editorka A. Kdyby měli v redakci vydávat článek o nebinárních lidech, brali by ohled na to, zda v danou dobu pracuje editor sociálních sítí. Pokud by zrovna neměl službu, byl by to běžný editor, kdo by musel se sociálními sítěmi, pracovat: *„A my to (co by se dělo, kdyby neměl službu editor sociálních sítí, pozn. autorky) víme, tak se tomu spíše vyhneme nebo to téma vydáme v míň populární čas, kdy si toho někdo trochu míň všiml a nepřidalo nám to shitstorm*

na sítích, který bychom museli řešit. Takže nějaké kontroverzní téma nevydáme v 5 večer, když je peak, ale radši v 11, aby to trochu zapadlo,“ popsala.

Rozdílný názor měl Editor B, podle kterého záleží na typu média. Publikum má podle něj významnější roli v soukromých médiích, protože jsou odkázané na reklamu, zatímco veřejnoprávní média nikoliv. *„A navíc se téma dá uchopit vždycky různě. Takže ho lze psát pro různé publikum,*“ dodal.

5.3. Profesionální kodexy

Všem respondentům byly přečteny úryvky z profesionálního kodexu daného média, popřípadě z Etického kodexu Syndikátu ČR, které se týkaly pohlaví nebo genderu. Následně probíhala diskuse o tom, jak zmíněné body kodexu vnímají.

5.3.1. Význam profesionálních kodexů v žurnalistice

Respondenti byli dotázáni, zda by podle nich mělo téma genderu a neobvyklých rodových zájmen být součástí profesionálních kodexů novináře. Názory se značně rozdělovaly.

Podle Editorky A by v rámci snahy o začlenění témat genderu do kodexů vyvolalo generační spor: *„Já bych byla za to, aby se tohle téma v nyní neotevíralo, protože v situaci takzvané kulturní války by woke lidé (uvědomělí, myšlenkově a názorově otevření lidé, pozn. autorky)⁴² a nebinární lidé prohráli. Byli by převálcováni novinářským žurnalistickým managementem, který je ze starší generace a který k těmhle tématům nepřístupuje otevřeně.*“ Mezi seniorními redaktory a editory nemá téma podle jejího názoru pochopení.

Ani Editor B si nemyslel, že by se respektováním zájmen měly zabývat profesionální kodexy. Ty podle něj využívají v jiné míře ve veřejnoprávních médiích a v médiích soukromých. Zatímco veřejnoprávní média kodex podle něj využívají výrazně víc, v soukromých pak podle něj záleží na dané redakci, protože na ni není vyvíjený vnější tlak. *„Myslím si, že spousta redaktorů v soukromých redakcích ten kodex asi znát úplně nebude,*“ domníval se.

Podle Editorky D by se kodexy aktualizovat měly. A to z důvodu, že se vyvíjí také žurnalistika. *„Nejdřív by si měly vyřešit redakce, že se dohodnou na normě, kterou budou*

⁴² Zejména v prostředí sociálních sítí může být pojem woke vnímán částečně negativně jako „příliš otevření“ lidé s levicovými hodnotami. Proto je nutné uvést, že respondentka pojem používala jako označení pro někoho nakloněného změnám, nikoliv jako urážku ani zesměšňování.

dodržovat. Pak to pomalu, ale jistě tlačit do kodexu, u kterého většina novinářů ví, že je přežitý a je to taková hezká památka,“ dodala.

Otázku genderu a zájmen by jako součást etických kodexů redakcí zařadil Šéfredaktor E. „*My jako novináři a novinářky máme zodpovědnost za to, jaký jazyk používáme. Spousta lidí vnímá realitu kolem sebe skrze média a my jsme ti, kdo by ji měli zobrazovat co nejreálněji. Tím pádem bychom měli respektovat to, jak to ve skutečnosti je. Je to o hledání pravdy. Pokud je ta pravda taková, tak tomu musíme jazyk přizpůsobit jí. A ne tomu, co je někde kodifikováno. A musíme to pak zanést do našich kodexů.*“

5.3.2. Diskriminace

Pod pojmem diskriminace na základě pohlaví nebo genderu si jednotliví respondenti představovali několik podob. Pojetí diskriminace podrobně popsala Editorka A, se kterou bylo téma probíráno nejhluběji. Respondentka pojem rozdělila na explicitní a implicitní. Explicitní diskriminaci si představila na příkladě, kdy by měla redakce deset telefonních čísel, z nichž polovina je na muže a polovina na ženy, a redakce by schválně zavolala mužům. Dodala, že tohoto typu diskriminace by se médium, ve kterém pracuje, nedopustilo. Implicitní diskriminace pak podle ní nastává, když si lidé nechtějí ztěžovat práci. Popsala ji následovně:

„Možná že to není úplně diskriminace, jako spíš preferování někoho, kdo je přístupnější. Například máme deset čísel a vezmeme to abecedně. První tři budou muži a ti to zvednou a budou mluvit, tak se nedostaneme k těm posledním sedmi, které budou ženy. Nebo začneme obvolávat ženy, ale ony často říkají, že tématu nerozumí a nechtějí se k němu vyjadřovat, aby se nezesměšnily, protože si nejsou jisté, jestli jsou dostatečně expertky. A když máme pět mužů, pět žen, zavoláme dvěma ženám a obě nás odmítnou, tak potom třetí na řadě bude muž. A ten zpravidla řekne, že tomu všemu rozumí.“

Editorka A následně dosadila zmíněné pojetí diskriminace do otázky LGBTQ+ témat:

„Když budeme mít téma gayů a nebinárních lidí, tak se raději vybere téma heteronormativních gayů nebo gay páru, který zapadá do představy heteronormativity, než abychom se zabývali složitějším tématem. A je to pak na nějaké osobní odvaze každého autora a editora, aby si téma v tu chvíli prosadil. A v každou chvíli má člověk jinou odvahu a chuť to zrovna řešit. To znamená, že kdyby mi stážista přinesl tři témata a jedno se týkalo hrozně komplikovaných polyamorických nebinárních vztahů, a druhé se týkalo láskyplného ‚heteráckého‘ manželství... tak pro mě bude jednodušší mu říct, ať píše o těch heterácích, protože na to existují nějaký

kulturní rámce, do kterých to zasadí. Zatímco tady kulturní rámce ještě nejsou a bylo by to složité. Kdybych to téma editovala já, ale mělo by se vydat až v době kdy bude mít službu jiný kolega, tak už by se tvářil kysele, že mu tím přidávám práci.“

V kontextu diskriminace transgender a nebinárních lidí pak Editorka A vyslovila domněnku, že by redakce kvůli jazykové i kulturní složitosti nemusela zvolit za respondenta člověka, o kterém by věděla, že je nebinární. *„Ten samotný člověk, který by se prezentoval nebinárně, by tak byl malinko diskvalifikován. Byl by méně brán a o to méně bychom se samotnému tématu věnovali a o to méně bychom ho rovnou oslovili. Myslím si, že to téma je teď těžké a složité akceptované a že tam dochází k nějaké míře autocenzury samotných autorů v podobě vyhnutí se tématu. Ať už proto, že to pro ně není téma, nebo tím, že prostě neví, jak by to vysvětlili svým nadřízeným. A třeba na to v tu chvíli prostě nemají odvalu.“*

Nad diskriminací na základě genderu v žurnalistice se zamýšlel také Šéfredaktor E: *„Představuju si to třeba nedostatečným nebo vůbec žádným zastoupením. Nebo možná i tím nerespektováním reality, ve které všichni žijeme. Tím, že když například si nějaká trans osoba zvolí nové jméno a novinář používá to původní, nebo se o té osobě referuje tak, že se ,narodila jako Ivana, teď je to Petr‘... Myslím, že to není úplně diskriminace, ale absolutní disrespekt... asi to je diskriminace.“*

Podle Editorky C nemá kodex přesně stanovené hranice: *„Lze se na to dívat i tak, že člověk dává prostor menšinám bez ohledu na to, jestli mají nějaký vlastní požadavky a psaní té gramatiky. Je důležité vůbec řešit tu agendu.“*

Rozdíl mezi diskriminací žen a diskriminací osob genderově nekonformních osob popsala například Editorka D: *„Možná ne ze strany autora textu, ale ze strany toho receptora. Když je diskriminace ženy–muži, tak jedna skupina diskriminuje druhou. Ale když máme třetí pohlaví, tak je možné, že se ty dvě skupiny přesunou na tu třetí, která je jakoby jiná. To už není jenom záležitost jazyková, ale celkově lidská.“*

Rozdílnou situaci žen a nebinárních lidí popsal Editor B: *„Diskriminace funguje na stejném principu a funguje stejně. Ale to, že to je nebinární osoba, bude působit vždycky trošku jinak. Na rozdělení muž a žena jsou lidi zvyklí. Na nebinární osoby už tolik ne.“*

5.4. Nebinarita v českém jazyce

Jak prohlásila Editorka C: „*Čeština je vlastně velmi konzervativní jako celek.*“ Na základě znalosti českého jazyka lze obecně konstatovat, že právě česká gramatika může tvořit překážku inkluzivnímu jazyku. O rigidnosti češtiny mluvilo několik respondentů, přičemž část z nich považuje kodifikovanou češtinu za častý argument, proč jiná zájmena než on nebo ona nepoužívat.

Když byla Editorce D po tvrzení, že se s použitím nestandardních zájmen setkala, položena otázka, jak jí to zní, odpověděla: „*Já jako bývalý bohemista můžu říct, že čeština na to není připravena.*“

5.4.1. Přechylování

V souvislosti s konzervativností českého jazyka Editorka C (se kterou byla právě jazyková složka problematiky probírána nejhluběji) upozornila na to, že se dosud přechylují ženská příjmení: „*Takhle jednoduchá věc, která v jazyce na nic nenaráží. I tak není společenská ani profesní vůle se vzdát těch -ová.*“

Právě přechylování ženských příjmení cizího původu, jak jej definuje Ústav pro jazyk český, dosud několik médií dodržuje.

Že právě úzus přechylování drží některé novináře od postupu k inkluzivnímu jazyku, se potvrdilo u Editoru B a Editorce C. Například v redakci Editoru B se tímto územ řídí: „*My s tím i sami dost bojujeme, protože některá zahraniční jména se špatně přechylují a zní to divně. Ale držíme tenhle úzus, že přechylujeme,*“ popsal.

Přechylovat ženská příjmení se očekává i od Editorce A. Nepřechylují se pouze příjmení známých žen (respondentka zmínila například herečku Marilyn Monroe nebo zpěvačku Taylor Swift), protože už se jedná o značku. „*Nejdřív si musíme vyřešit přechylování, potom se můžeme mluvit o generickém maskulinu, a pak teprve můžeme mluvit o nějaké binaritě a nebinaritě,*“ popsala.

Naopak Editorka C ženská příjmení cizího původu nepřechyluje. Vzpomněla však na svou zkušenost z bývalé práce, kde se přechylování dodržovalo: „*Roky jsem pořád mluvila o tom, že je strašný pořád všude lepit to -ová, ale to byla pánská redakce. Takže jim to bylo vlastně jedno.*“

I Editorka C poukázala na nepřechylování pouze některých ženských příjmení: „*Marilyn Monroe se běžně používá a nepřechyluje se. Gina Lollobrigida (italská herečka, pozn. autorky) se nepřechyluje, ale Brigitte Bardotová (francouzská herečka, pozn. autorky) se přechyluje. Není v tom systém. Je to vlastně do jisté míry náhoda.*“ Dodala, že v češtině existuje několik příjmení s nebinární koncovkou, například Janů nebo Petřů, a Češi s tím nemají problém. Podle ní z jazykového hlediska nezáleží na tom, že nebude jasné, zda se jedná o muže nebo o ženu. „*V jazyce musíme pořád identifikovat kdo mluví, ke komu mluví, případně o kom mluví. Ale jaké jsou ty gendery, to je jedno. To je jenom nějaká pomocná kategorie, která by do jisté míry nemusela existovat,*“ vysvětlila.

„*Když se někdo jmenuje Smetana a ne Smetanová, média to najednou respektují. Protože to je osoba, která si to tady hlídá. Ale když vyjde knížka nigérijské feministky Chimamandy Ngozi Adichie, tak z ní udělají Adichieovou, a jak se může bránit ona?*“ Dodala, že zahraniční literární agenti by podle ní měli být „připraveni na tuto středoevropskou past“ a právně si vymoci, aby se jména daných autorek nepřechylovala.

5.4.2. Česká společnost a generační střet

Lze konstatovat, že téma genderově nekonformních osob je pro část společnosti novým, cizím tématem. Několik respondentů samo zmínilo, jaký má česká společnost a její postoje v této problematice význam.

„*Kdyby společnost ten gender tak strašně neprožívala a nebyly všechny genderově nemajoritní identity ustrkovaný, tak si myslím, že by se to možná ani neřešilo v jazyce,*“ odpověděla Editorka C na otázku, jestli se musí změnit jazyk nebo společnost.

„*U spousty lidí to budí úsměv a pokývání hlavy. Ale blížíme se do doby, kdy tomu budeme otevřenější,*“ popsala současnou situaci Editorka D.

Většina respondentů sama zmínila rozdílné přístupy k tématu ze strany mladší a starší generace. U mladých lidí pohybujících se na sociálních sítích je pravděpodobnější, že se s tématem transgender a nebinárních osob setkali. To potvrdil Šéfredaktor E. „*Není to pro ně nic nového. Spoustu z nich na to má určitě negativní názor, ale už to znají,*“ vysvětlil.

Věkový rozdíl se projevil také v reakcích na články, ve které se snaží používat inkluzivní jazyk. Právě díky postupnému zvykání si na tuto formu textu se podle Šéfredaktora E snížila negativní zpětná vazba. „*Ta přichází v momentě, kdy se to dostane do nějaké jiné skupiny, třeba na*

Twitter, kde jsou starší lidé, kteří na to nejsou tak zvyklí. Nemají to vysvětlený, nemají to zažitý, tak proti tomu víc brojí,“ popsal. Domníval se ale, že si na to i starší generace zvykne. Jedním argumentů je podle něj to, že k progresivním krokům, která vystupují proti kodifikovanému jazyku, přichází i další média.

Kdyby se v médiích objevovaly formy nebinárního jazyka častěji, publikum by si mohlo na inkluzivní jazyk zvyknout. To potvrdila Editorka C: *„Lidi si zvyknou. Já se pamatuji třeba v 90. letech, když sem vtrhlo strašně množství anglických slov, hlavně třeba z podnikatelského prostředí. Tehdy lidi měli pořád pocit, že slovo manažer je strašné a ptali se, proč se neříká vedoucí,*“ popsala s dovětkem, že i tato slova se kdysi nakonec ujala.

Společnost se podle ní čím dál více otevírá a vnímá příchod nových anglicismů méně agresivně. *„Ten jazyk je hravý, takže vždycky bude vstřebávat všechno cizorodý. Zvláště u mladší generace mluvčích je ta ambice ‚nemluvit jako foťr a máti‘ hrozně silná,*“ popsala.

Podle ní by mohla proces urychlit větší progresivnost zejména veřejnoprávních médií: *„I když by kolem toho bylo strašnýho řevu, to chápu. Zvláště v současnosti, kdy na ně útočí dezinfoscena. Na druhou stranu si myslím, že by veřejnoprávní média v tomhle mohla projevit sebevědomí, nebát se.“*

Šéfredaktor E zmínil, že je to společnost, která by používáním daného jazyka přiměla změnit úzus: *„Čeština se pořád proměňuje a přizpůsobuje se novým realitám. Kodifikují se nová slova, která se používají. Jde o to, že i když je to do nějaké míry rigidnější instituce, tak i ona nějak reflektuje, co se děje ve společnosti. A pokud společnost začne používat jako celek víc inkluzivní jazyk, tak se to do češtiny časem kodifikuje tak jako tak.“*

V rámci diskuse o starší generaci pak Šéfredaktor E řekl, že důležité je vysvětlovat, nikoliv vnucovat. *„Co chystáme do budoucna, je diskuzní panel, kde budou jak lidi, kterých se to týká, tak lingvisti, a budou si mezi sebou povídat o tom, jakým způsobem by se tohle mělo kodifikovat nebo používat. Když si to pak člověk ze starší generace pustí a uvidí, že ohledně toho existuje nějaká racionální debata a racionální důvody, tak je možný, že to bude respektovat. Třeba to nebude používat, ale nebude se negativně vyhraňovat,*“ uzavřel.

5.4.3. Možnosti nebinární češtiny v žurnalistice

Čtyři respondenti zejména na základě vlastní zkušenosti či názoru probírali možné způsoby, jak lze v článku referovat o člověku s jinými zájmeny, než je *on* a *ona*. Bylo probíráno generické

maskulinum, použití hvězdičky u zájmen nebo koncovky -x na konci přídavných jmen, sloves a příslovcí místo binární koncovky. Zmíněno bylo také použití třetí osoby množného čísla nebo středního rodu.

„Samozřejmě by se ten článek dal celý napsat v tradičním zájmenu a nakonec napsat, že se respondent v osobním životě nebo naopak ve veřejném životě identifikuje zájmenem tím a tím,“ řekla Editorka D, dodala, že s takovou možností by ale musel sám respondent souhlasit.

Šéfredaktor E popsal, jakým způsobem je v rámci redakce vnímáno použití hvězdičky: *„Hvězdička nesymbolizuje binární spektrum, ale celou škálu. Ale to je nějaký náš výklad, nebo výklad části lidí, kteří se tím zabývají. Není na tom shoda. Je to na začátku a debatuje se, co s tím. Ale my to používáme momentálně s vědomím, že je to celý spektrum.“*

Použití písmena x znělo nezvykle Editorce A, která takovou formu viděla v článku jiného média. Dodala ale, že neví, jak by to šlo udělat lépe a že se nakonec jedná o dobrý nápad. *„A přijde mi to i uctivější než užití to, které mi přijde hodně neuctivé i v češtině,“* zamyslela se s tím, že se ale s použitím středního rodu zatím nesetkala.

Podle Editorky C je na hvězdičce i x problematické, že nemají zvukový ekvivalent: *„Tam je problém, že primární je mluvený jazyk a ten rozhovor by měl být vždycky převoditelný do jednoznačný zvukový podoby, což hvězdička neumí.“* Zmíněné možnosti však Editorka C i přesto považuje za vhodnější, než použití množného čísla. U něj záleží na typu daného textu.

Editorka C přiznala, že jí generické maskulinum nevadí a že z pohledu gramatiky se jedná o nepříznakovou formu, která nic k genderu neříká. Dodala ale: *„Ta sociální praxe je trošku jiná, protože ty ženy mají všude tak debilní postavení, že je neustále nutné upozorňovat na to, že jsou nejen právníci, ale i právničky a tak dále.“*

To Editorku C přivedlo k porovnání přání žen a přání nebinárních osob. Poukázala na to, že zatímco z hlediska zviditelňování žen jde o větší genderování, u nebinárních osob je naopak touha dělení rozvolnit: *„Jsou to dvě progresivní oprávněné nároky, které se ale svým způsobem střetávají v tom jazyce.“*

Editorka C dále zmínila, že jí připadají vhodné hromadné přípony -stvo a -ctvo: *„To mi přijde nejelegantnější. Čtenářsky je strašně nekomfortní neustále číst ‚uprchlici a uprchlice, dobrovolníci a dobrovolnice, Ukrajinci a Ukrajinky‘. Ten text bobtná a je dlouhý. A tendence jazyka je být ekonomický, rychlý, funkční. Takže to je něco, co jde proti tomu, což -stvo a -ctvo*

mi přijde skvělý. Bohužel to je zase případ, kdy se to dá použít hrozně omezeně. A představa, že použijeme Ukrajinstvo... dobrovolnictvo je v pohodě, ale třeba uprchlictvo...“

5.4.4. Budoucnost

Přístup se změní, ale bude to ještě trvat. To potvrdili respondenti, se kterými byly probírány šance na změny v přístupu ze strany novinářské etiky, českého jazyka i společnosti. Všichni se přitom v tomto ohledu vyjadřovali primárně optimisticky.

„Bude to rozhodně něco, kde bude čím dál větší tlak to řešit. Přestože jsou ve společnosti tendence oživovat nějaké konzervativní tradice, které už byly dávno zapuzené, doufám, že tohle nepřemůžou. Doufám, že to bude krůček po krůčku. Snažit se to používat, vycházet vstříc,“ zamyslela se Editorka C.

Optimisticky se ohledně inkluzivního jazyka vyjádřil také Šéfredaktor E: *„V minulosti se říkalo ministr, protože nebylo zvykem, že by ve vládě byly ministryně, a teď už je to normální a už to slovo nezní divně nikomu. Myslím si, že se normalizují i ty hvězdičky.“*

Editorka A, která má zkušenosti s přísným dodržováním kodifikované češtiny, se zamyslela následovně: *„Musel by být mnohem větší společenský tlak, ale napříč generacemi. Zejména u starších generací ve smyslu třicet pět let a víc. I ti by musely žádat změnu jazyka, protože jsou naši čtenáři, naše cílovka. Dokud to nebude chtít naše cílovka, o který si myslíme, že je konzervativní, tak nemáme šanci to prosadit.“*

Jak mohou ke změně přispět přímo novináři se zamýšlela Editorka D: *„Jde bojovat tím způsobem, že přijmeme nějaké společné pravidlo jak a budeme ho šířit. Dostaneme to do povědomí čtenářů, protože když se o tom nebude mluvit, tak oni budou žít, oni budou žít...jak se říká ‚sto let za opicema‘ a nepřijmou to jako normál.“*

Šéfredaktorovi E byla položena teoretická otázka, co by měl dělat redaktor v případě, kdy by nějaký editor trval na tom, že v článku nebudou preferovaná rodová zájmena respektována:

„Záleží na osobnostech lidí, kteří to spolu budou řešit. Ale pokud se dostane do křížku s editorem, který mu argumentuje kodexem nebo kodifikovanou češtinou, tak je ideální pokusit se vysvětlit, jakým způsobem nebo proč je to tak správné a že to v nějakých případech může být urážlivé a nevhodné. Možná ukázat na nějakých konkrétních příkladech textů ze zahraničních nebo našich médií, kde se to tak používá a pokusit se přesvědčit. Ale pokud je to editor, tak editor má zkrátka na tím textem nějakou moc a je to na nějaký hierarchii v redakci.“

6. Diskuse

6.1. Výsledky výzkumu

Cíl práce v podobě zkoumání, jak editoři českých zpravodajských serverů vnímají užívání jiných rodových zájmen než *on* a *ona* v žurnalistice, byl naplněn. Rozhovory mi umožnily zmapovat současnou podobu novinářské praxe v souvislosti s informováním o transgender a nebinárních osobách. Otázka preferovaných rodových zájmen nebyla v českém novinářském prostředí předmětem výzkumu, proto se tato práce snažila otevřít ohledně této problematiky debatu.

Níže v této kapitole se nachází odpovědi na formulované výzkumné otázky:

Jaké jsou zkušenosti editorů s články referujícími o transgender a nebinárních lidech?

Na základě rozhovorů lze prohlásit, že zkušenosti editorů a editorek českých médií se zásadně rozcházel, a to zejména v závislosti na postoji konkrétní redakce a předpokládaných názorech cílového publika. Zatímco některé redakce ve svých článcích preferovaná rodová zájmena respektují, jiné se otázkou zájmen nezabývají a obecně se méně často věnují genderovým tématům. V žádném z rozhovorů se nepotvrdilo, že by se k tématu respektování preferovaných rodových zájmen stavěl negativně sám respondent. Výzkum rovněž potvrdil, že téma transgender a nebinárních osob, stejně jako téma neobvyklých rodových zájmen, podle respondentů rezonuje zejména mezi mladými lidmi. Právě tento faktor se může odrážet na zkušenostech a znalostech problému napříč redakcemi. Na základě rozhovorů lze rovněž usoudit, že významnou roli hraje věk nejen novinářů, ale také čtenářů.

Jaké jsou možné způsoby genderově neutrálního jazyka a referování o lidech preferujících jiné zájmeno než *on* nebo *ona*?

Názory a zkušenosti respondentů potvrdily, co bylo ohledně genderově neutrálního jazyka uvedeno v rámci teoretické části. Respondenti, kteří mají s používáním forem inkluzivního jazyka zkušenosti, mluvili nejčastěji uvedením mužské i ženské koncovky rozdělené hvězdičkou (obdobu v jazyce častěji používaného lomítka, na rozdíl od něj má však hvězdička zahrnovat všechny gendery) nebo nahrazením koncovky neutrální koncovkou *-x*. Ohledně třetí osoby množného čísla byla ze strany dvou respondentek vyjádřena částečná nejistota. Jedna editorka upozornila na úskalí v podobě hrozící nepřehlednosti a nejasnosti

některých textů, druhá zmínila, že by se případně zajímala o to, zda je tento tvar skutečně používán i v češtině, protože jej zná pouze v anglosaském kontextu. U žádného z respondentů však nebyla tato (stejně jako jiná) možnost nijak zpochybňována či znevažována. Je však nutné upozornit, že hvězdička a koncovka *-stvo* a *-ctvo*) fungují primárně jako náhražka generického maskulina, tedy jako možnost genderově neutrálního vyjadřování. Koncovka *-x* naopak může fungovat jako genderově neutrální koncovka při informování například o nebinárních lidech.

Jak si editoři vykládají body profesních kodexů zabývající se diskriminací na základě pohlaví či genderu?

Prostřednictvím kombinace analýzy kodexů v kapitole **5. Gender a samoregulační normy v České republice** a uskutečněných rozhovorů byla potvrzena významová šíře pojmu diskriminace. Každého respondenta v daném okamžiku napadly jiné příklady, přičemž přemýšleli jak nad diskriminací na základě genderu v rámci zpravodajských a publicistických textů, tak nad genderovou diskriminací novinářů. Zmiňovány byly příklady diskriminace v souvislosti s jazykem (kromě otázky diskutovaného respektování preferovaných rodových zájmen a přechylování ženských příjmení cizího původu zaznělo například také to, zda je na zpravodajském webu pracovní pozice zaměstnanců uvedena pomocí generického maskulina, nebo je přechýlená podle genderu), tak v souvislosti s výběrem témat v rámci redakce (výběr snáze uchopitelnějšího tématu nebo upřednostňování cisgender respondentů). Drtivá většina profesních kodexů se proti diskriminaci vymezuje, na základě poznatků z rozhovorů se však lze domnívat, že v praxi pokrývají zejména (ne-li pouze) diskriminaci přímou. Nepřímou diskriminaci, která nastává v situaci, kdy se některé praktiky zdají neutrální, přitom ale některý z genderů znevýhodňují, kodexy pro její široké pojetí nemohou zcela zakázat. Za nepřímou diskriminaci lze považovat například již zmíněné upřednostnění pro společnost „srozumitelnější“ téma před tématy týkajícími se transgender či nebinárních lidí. Přestože se jedná o znevýhodňování skupin lidí na základě jejich genderu, čtenáři ani sami novináři si diskriminaci nemusí vůbec uvědomovat.

Jakou roli ve výběru a zpracování témat transgender a nebinárních lidí hraje publikum daného média?

Význam čtenářů potvrdila většina respondentů, jejich role se však mezi výpověďmi lišila. Zatímco někteří na základě očekávání, že část čtenářů nemá s tématem nebinarity zkušenosti, doporučili v textu vysvětlovat, proč jsou daná zájmena použita, jedna respondentka uznala, že je jednodušší se tématu zcela vyhnout. Důvodem je právě předpoklad, že cílové publikum média by na téma či změnu jazyka reagovalo negativně. Lze se tedy domnívat, že publikum hraje v rozhodování se redakce důležitou (nikoliv však jedinou) roli. Stejně jako v otázce zkušeností editorů je i v tomto případě jedním z faktorů věk čtenářů. Několik respondentů samo upozornilo na to, že mladší čtenáři pravděpodobněji přijmou text s neobvyklými zájmeny lépe než starší generace. Důvodem může být to, že díky sociálním sítím se mladí lidé s tématy různých genderových identit setkali, na rozdíl od těch, kteří sociální sítě nemají vůbec, nebo se na nich pohybují pouze v rámci úzkého kruhu kontaktů a sledovaných stránek.

Na závěr byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka:

Měla by být otázka respektování preferovaných rodových zájmen v online zpravodajství považována za součást novinářské etiky?

Na základě teoretické rešerše a uskutečněných rozhovorů lze vyslovit hypotézu, že pokud by zmíněnou problematiku média i veřejnost vnímala jako etický problém, novináři napříč redakcemi by snáze sjednocovali jazykové prostředky i přístup k lidem s různými genderovými identitami. Je ale nutné upozornit, že se nejedná pouze o otázku etiky, ale rovněž o otázku jazyka. Právě čeština se zdá největší překážkou k tomu, aby se genderově neutrální zájmena začala ve společnosti používat v širším měřítku. V současné době by tedy bylo na místě považovat otázku za etický problém, stejně jako problém jazykový. Otázka respektování preferovaných rodových zájmen v médiích by za součást novinářské etiky být považována měla, v rozhovorech však bylo rovněž potvrzeno, že na používání genderově neutrálních tvarů a jiných zájmen než *on* a *ona* by měly v českém prostředí reagovat v první řadě jazykové příručky. Část médií však některé tvary s cílem přiblížit se genderově neutrálnímu jazyku v posledních letech začíná používat a na základě názorů respondentů se lze domnívat, že česká společnost může v budoucnu genderově neutrální tvary a způsoby

oslovování za předpokladu jejich rozšířeného používání přijmout. V současné době ale téma stále částečně vyvolává kontroverzi.

Na základě rozhovorů lze vyslovit domněnku, že problém je v současné době zacyklený. Část editorů argumentovala, že dokud se nezmění česká gramatika, tak se proti ní zejména tradiční média nepostaví. Zaznělo však také, že současný úzus se nezmění, dokud nebudou dané tvary používané v české společnosti, a to napříč generacemi. Kruh pak uzavírá názor několika respondentů, že lidé (zejména ze starší generace) si na změny v jazyce nezvyknou a nebudou ho považovat za „normál“, dokud ho nebude konzumovat skrze tradiční česká masmédia. To vrací problém na začátek.

Na otázku, jak výše zmíněný kruh „rozbít“, lze hledat odpovědi v novinářské etice i českém jazyce. V rámci možného navázání na můj výzkum navrhuji zabývat se právě současným zacyklením problému a možnými strategiemi jeho řešení. Na můj výzkum je rovněž možné navázat využitím rozhovorů nebo focus groups s transgender a nebinárními osobami s cílem zkoumat, jaký mají názor na současné referování o zmíněných skupinách lidí v českých médiích a jaké možnosti řešení by oni sami navrhli.

6.2. Limity výzkumu

K výzkumu uskutečněnému v rámci bakalářské práce je nutné zmínit několik faktorů, které mohly výsledky a jejich interpretaci limitovat. Zejména kvůli malému výzkumnému vzorku a povaze kvalitativního výzkumu nelze výsledky zobecnit na všechny české zpravodajské servery. Skupina zahrnující editory a editorky online zpravodajství je spíše úzká, výběr respondentů byl navíc částečně ovlivněn dostupností kontaktních informací. Ve výzkumu byly nakonec zastoupeny web veřejnoprávního média, bulvární médium, názorový deník a médium zaměřené na mladou generaci, chybělo však například médium, které by se otevřeně identifikovalo jako pravicově zaměřené. Tento poznatek souvisí s dalším limitem výzkumu; editoři, kteří souhlasili s účastí ve výzkumu, neprojevali před rozhovorem ani během něj negativní postoj vůči samotnému tématu transgender a nebinárních lidí. Lze se domnívat, že lidé, které samotné téma nezajímá nebo jsou proti některé minoritní genderové skupině vyhranění, na žádost z osobních důvodů nemuseli odpovědět. To může výsledek zkreslovat, protože výzkum neuvažuje faktor transfobie. Výzkum limituje i anonymizace rozhovorů, protože nelze porovnávat stejné téma v různém zpracování jednotlivých médií ani přístupy médií mezi sebou.

Jako výzkumnice navíc musím uznat, že se jednalo o můj první kvalitativní výzkum a s ním spojené hloubkové rozhovory. Přestože jsem snažila vystupovala nezaujatě a nenavádět respondenty k žádným odpovědím, uvědomuji si, že i přesto mohlo dojít ke zkreslení sběru dat nebo jejich analýzy, například na základě chyby v interpretaci odpovědi.

Na závěr je nutné upozornit na to, že se jednalo o první výzkum dané problematiky v českém novinářském prostředí a nebylo tak možné při jeho zpracování vycházet z podobných studií, na které by se dalo vázat, ani s nimi porovnávat výsledky. To mohlo potenciálně snížit hodnotu výsledků. Přestože úkolem výzkumu bylo mimo jiné debatu otevřít, absence jiných zpracování tématu neznamená aplikovatelnost výše uvedených výsledků na celou oblast českých médií.

Závěr

Tato bakalářská práce sledovala, jak se gender projevuje v jazyce, zda na možné změny ve vnímání genderu reaguje žurnalistika a které genderově neutrální tvary lze aplikovat v novinářské praxi. Jejím cílem bylo zkoumat, jakým způsobem editoři a editorky českých zpravodajských serverů vnímají užívání jiných rodových zájmen než *on* a *ona* v žurnalistice.

Teoretická část se nejdříve věnovala pojmům z oblasti genderu, oboru genderové lingvistiky a možnostem genderově neutrálního jazyka, následně představila novinářskou etiku, konflikt svobody slova a společenské odpovědnosti a formy externí a interní regulace žurnalistiky. Analyzovala jsem některé profesní kodexy veřejnoprávních i soukromých médií v České republice. V metodologické části jsem popsala zvolenou metodu, výzkumné otázky, vzorek a etiku výzkumu. V analytické části jsem získaná data rozdělila na základě společných témat do jednotlivých kategorií a následně je popsala. V závěru práce proběhla diskuse nad výsledky analýzy dat, byly zodpovězeny výzkumné otázky a uvedeny návrhy na možné navázání na výzkum. Představila jsem také limity výzkumu.

Prostřednictvím rozhovorů jsem popsala zkušenosti editorů a editorek českých zpravodajských serverů s používáním jiných zájmen než *on* a *ona* v žurnalistice. Věnovala jsem se například komunikaci mezi autorem textu a jeho respondentem i mezi novináři v rámci redakce, profesním kodexům a možnostem genderově neutrálního jazyka v žurnalistice. V analytické části bylo popsáno, že zkušenosti editorů se liší zejména v závislosti na konkrétní redakci předpokládaných názorech cílového publika. Na závěr diskuse bylo na základě výzkumu konstatováno, že v souvislosti s českou žurnalistikou lze téma považovat za problém etický, stejně jako problém jazykový.

Summary

This bachelor thesis observed the way gender is displayed in language, whether journalism responds to possible changes in gender perception, and which gender-neutral forms can be applied in journalistic practice. Its goal was to examine how editors of Czech news sites perceive the use of gender pronouns other than *he/him* and *she/her* in journalism. The theoretical framework was committed first to concepts from the field of gender, the field of gender linguistics and the possibilities of gender-neutral language, introduced the term journalistic ethics, the conflict of freedom of speech and social responsibility, and types of

external and internal regulation in journalism. I analysed some codes of ethics of both public and private media in the Czech Republic. In the methodological framework I described the chosen method, research questions, sample, and ethics of research. In the analytical framework I divided the collected data into categories based on their common themes and then I described them. Finally, there was a discussion on the results of the data analysis, the research questions were answered and suggestions for possible follow-up studies were made. I also introduced the limits of the research.

Based on the interviews I described the experiences of editors of Czech news sites with the use of pronouns other than he/him and she/her. in journalism. For example, I focused on communication between the author of the text and their respondent as well as between journalists within the newsroom, codes of ethics, and the possibilities of gender-neutral language in journalism. In the analytical framework, it was also described that the experience of the editors differs especially in correlation with the specific newsroom and assumed opinions of the target audience. Lastly, based on research it was stated that regarding Czech journalism, the topic can be considered an ethical problem, as well as a language problem.

The results uncovered a cycle of problems regarding researched topic. Some of the editors argued that until the Czech grammar changes, some media won't oppose it. However, it was also said that the current grammar rules will not change until the given forms are regularly used in Czech society, across generations. The circle then closes with the opinion of several respondents that some people (especially from the older generation) will not get used to the change in language until they consume it through traditional Czech mass media. This brings the problem back to the beginning. Based on the results, it can be suggested that to break the cycle of problems, several approaches are possible; most significantly the change of Czech grammar (for example via change of the Czech language handbooks) and the change of perception of the topic in journalism (for example via recognition of the topic as an ethical problem and secure the issue in codes of ethics).

Zdroje

Literatura

- ANZENBACHER, Arno, 2004. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 377 s. ISBN 80-7178-804-X.
- BERLIN, Isaiah, 1999. Dva pojmy svobody. In: BERLIN, Isaiah. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: Prostor, s. 213-217. ISBN 80-7260-004-4.
- BRÁZDA, Radim, 1998. *Úvod do srovnávací etiky*. Praha: KLP, 180 s. ISBN 80-85917-46-7.
- BUTLER, Judith, 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge. ISBN 978-0415389556.
- ČMEJRKOVÁ, Světla, 1997. Jazyk pro druhé pohlaví. In: DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 146-158. ISBN 978-80-200-0617-2.
- DE BEAUVOIR, Simone, 1996. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis, 732 s. ISBN 978-0394444154.
- KNAPP, Viktor, 1995. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 248 s. ISBN 80-7179-028-1.
- JAKUBOWICZ, Karol a Miklós SÜKÖSD, 2008. Twelve concepts regarding media system evolution and democratization in post-communist societies. In: JAKUBOWICZ, Karol a Miklós SÜKÖSD, ed. *Finding the Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective* [online]. Intellect, s. 9-40 [cit. 2023-04-10]. ISBN 78-1-84150-193-2. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMjU4MjU2X19BTg2?sid=89de7966-85a5-4340-9791-a95ad8dc118f@redis&vid=0&format=EB&rid=1>
- MCQUAIL, Denis, 2016. *Žurnalistika a společnost* [online]. Praha: Karolinum, 254 s. [cit. 2023-03-25]. ISBN 978-80-246-3113-4. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/reader.action?docID=4543680>
- MORAVEC, Václav, 2020. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 467 s. ISBN 978-80-200-3111-2.
- OAKLEY, Ann, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-403-6.
- PALCEWSKI, Catherine H., Victoria Pruin DEFRANCISCO a Danielle MCGEOUGH, 2018. *Gender in Communication: A Critical Introduction*. 3. Thousand Oaks: SAGE Publications. ISBN 978-1506358451.
- PRAVDOVÁ, Markéta, ed., 2012. *Jsme v češtině doma?* Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2146-5.
- PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ, eds., 2014. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2327-8.
- REMIŠOVÁ, Anna, 2010. *Etika médií*. Bratislava: Kalligram, 312 s. ISBN 978-80-8101-376-8.
- RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN, 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.

SEDLÁKOVÁ, Renáta, 2014. *Výzkum médií: Nejužívanější metody a techniky* [online]. Praha: Grada [cit. 2023-04-18]. ISBN 978-80-247-9641-3. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/vyzkum-medii-1284153/>

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* [online]. Praha: Portál [cit. 2023-04-18]. ISBN 978-80-7367-313-0. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/kvalitativni-vyzkum-v-pedagogickych-vedach-1285201/>

VALDROVÁ, Jana, 2018. *Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-261-6.

ZÁBRODSKÁ, Kateřina, 2009. *Variace na gender: Poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1752-9.

Internetové zdroje

About AIPCE. *AIPCE* [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.presscouncils.eu/about>

ADAM, Robert. Co je špatného na genderové příručce MŠMT. *Filozofická fakulta Univerzity Karlovy* [online]. 3 s. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <http://sites.ff.cuni.cz/ucjtk/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/Adam2010d.pdf>.

AGEE, Jane, 2009. Developing qualitative research questions: a reflective process. *International Journal of Qualitative Studies in Education* [online]. 22(4), 431-447 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09518390902736512>

Misgender. *Cambridge Dictionary*. [online] Cambridge: Cambridge University Press, [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/misgender>

Pronouns: one, you, we, they. *Cambridge Dictionary*. [online] Cambridge: Cambridge University Press, [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/grammar/british-grammar/pronouns-one-you-we-they>

Statut ombudsmana Českého rozhlasu [online]. Český rozhlas, 2016 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://informace.rozhlas.cz/sites/default/files/documents/03885597.pdf>

DANEŠ, František, 1997. Ještě jednou „feministická lingvistika“. *Naše řeč* [online]. 80(5), 256-259 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7412>

Genderově-neutrální jazyk v Evropském parlamentu. [online] Evropský parlament, 2018 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187090/GNL_Guidelines_CS-original.pdf

FENGLER, Susanne et. al., 2015. How effective is media self-regulation? Results from a comparative survey of European journalists. *European Journal of Communication* [online]. 30(3), 249-266 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0267323114561009>

GALTUNG, Johan a Mari HOLMBOE RUGE, 1965. The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research* [online]. 2(1), 1-95 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1177/00223433650020010>

GLAAD. *Transgender Glossary of Terms* [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.glaad.org/reference/trans-terms>

GUSTAFSSON SENDÉN, Marie, Emma A. BÄCK a Anna LINDQVIST, 2015. Introducing a gender-neutral pronoun in a natural gender language: The influence of time on attitudes and behavior. *Frontiers in Psychology* [online]. 6 [cit. 2023-04-10]. ISSN 1664-1078. Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00893>

HIMELBOIM, Irai a Yehiel LIMOR, 2008. Media perception of freedom of the press: A comparative international analysis of 242 codes of ethics. *Journalism* [online]. 9(3), 235-265 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884907089007>

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka. Jazyk, diskriminace a demokracie. In: VALDROVÁ, Jana, Blanka KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ a Pavla PACLÍKOVÁ. *Kultura genderově vyváženého vyjadřování* [online]. s. 4-17 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: https://data.idnes.cz/soubory/studium/a100125_bar_gender_prirucka.pdf

LAITILA, Tiina, 1995. Journalistic Codes of Ethics in Europe. *European Journal of Communication* [online]. 10(4) [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0267323195010004007>

NORRIS, Nigel, 1997. Error, Bias and Validity in Qualitative Research. *Educational Action Research* [online]. 5(1), 172-176 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/09650799700200020?needAccess=true&role=button>

OSN. Guidelines for gender-inclusive language. [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/gender-inclusive-language/guidelines.shtml>

Rod podstatných jmen. *Internetová jazyková příručka* [online]. (2008–2023) [cit. 2023-01-28]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=200>

SCZESNY, Sabine, Franziska MOSER a Wendy WOOD, 2015. Beyond Sexist Beliefs: How Do People Decide to Use Gender-Inclusive Language?. *Personality and Social Psychology Bulletin* [online]. 1-12 [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: doi:10.1177/0146167215585727

Nebinární čeština: možnosti češtiny. *TakyTrans In: Facebook* [online]. 27. leden 2020 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/TakyTrans/posts/pfbid0ZnoNtx8myqTq6Lhe6chTAiawtNQsrNLRzKf6r929Lwphj6c1hef1LbtfgGww9Rol>

WHO, 2021. *Gender and health: Questions and answers*. [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/gender-and-health>

Kdo jsou trans* lidé. *Trans*parent*. [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/o-translidech/kdo-jsme/>

About OII Europe. *OII EUROPE*. [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.oiiurope.org/about/>

About ONO. *The Organization of News Ombudsmen and Standards Editors* [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.newsombudsmen.org/about-ono/>

VALDROVÁ, Jana, 1997. K české genderové lingvistice. *Naše řeč* [online]. 80(2), 87-91 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7365>

VALDROVÁ, Jana. Genderová kultura projevu v českém jazykovém prostředí. In: VALDROVÁ, Jana, Blanka KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ a Pavla PACLÍKOVÁ. *Kultura genderově vyváženého vyjadřování* [online]. s. 18-46 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: https://data.idnes.cz/soubory/studium/a100125_bar_gender_prirucka.pdf

VALDROVÁ, Jana, Blanka KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ a Pavla PACLÍKOVÁ, 2010. *Kultura genderově vyváženého vyjadřování* [online]. MŠMT ČR [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: https://data.idnes.cz/soubory/studium/a100125_bar_gender_prirucka.pdf

Výroční zpráva o činnosti ČT v roce 2022, 2023. Česká televize. [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/document/1982.pdf?v=1>

WARD, Stephen J. A., 2014. Radical Media Ethics. *Digital Journalism* [online]. 2(4), 455-471 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.952985>

WEST, Candace a Don H. ZIMMERMAN, 1987. Doing Gender. *Gender and Society* [online]. 1(2), 125-151 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/189945>

WESTERSTÅHL, Jörgen a Folke JOHANSSON, 1994. Foreign News: News Values and Ideologies. *European Journal of Communication*. 9(1), s. 71-89. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0267323194009001004>

Legislativní dokumenty

Listina základních práv Evropské unie. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 7. 6. 2016.

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 1. 1. 1993.

Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon). In: *Sbírka zákonů*. 14. 3. 2000.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. In: *Sbírka zákonů*. 1. 1. 2000.

Zákon č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání). In: *Sbírka zákonů*. 1. 6. 2010.

Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů*. 4. 7. 2001.

Zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi. In: *Sbírka zákonů*. 1. 1. 1992.

Zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlase. In: *Sbírka zákonů*. 1. 1. 1992.

Zákon č. 517/1992 Sb., o České tiskové kanceláři. In: *Sbírka zákonů*. 15. 11. 1992

Etické kodexy

Etický kodex. *Deník Alarm*, z. ú [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/eticky-kodex/>

Etický kodex. *Deník N*, 2017 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://denikn.cz/eticky-kodex/>

Etický kodex. *Refresher*, 2019 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://onas.refresher.cz/eticky-kodex>

Etický kodex novináře. *Syndikát novinářů ČR*, 1999 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.syndikat-novinaru.cz/o-nas/etika/eticky-kodex/>

Etický kodex novinářů mediální skupiny MAFRA. *Mafra*. 2013 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://redakcni.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=346756>

Kodex České televize: Zásady naplňování veřejné služby v oblasti televizního vysílání. *Česká televize*, 2013 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://img.ceskatelevize.cz/boss/image/contents/kodex-ct/pdf/kodex-ct.pdf>

Kodex Českého rozhlasu. *Český rozhlas*, 2013 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

Kodex ČTK. *ČTK*, 2018 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: https://www.ctk.cz/o_ctk/kodex/

Kodex mediálního domu Economia. *Economia, a. s.* 2015 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.economia.cz/kodexy/>

Redakční etický kodex. *Seznam.cz*. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://o.seznam.cz/eticky-kodex/redakcni-eticky-kodex/>

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Netíková Magdaléna	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne:</td><td>26 -09- 2022 -1-</td></tr><tr><td>Číslo:</td><td>341 Příloh:</td></tr><tr><td>Přijímáno:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	26 -09- 2022 -1-	Číslo:	341 Příloh:	Přijímáno:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		26 -09- 2022 -1-							
Číslo:		341 Příloh:							
Přijímáno:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2020									
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 18879279@fsv.cuni.cz									
Studijní program/specializace: Komunikační studia – specializace Žurnalistika prezenční									
Název práce v češtině: Preferovaná rodová zájmena z pohledu novinářské etiky na příkladu českých zpravodajských serverů									
Název práce v angličtině: Preferred gender pronouns from the journalistic ethics point of view on the example of Czech news sites									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat <u>nejdříve</u> šest měsíců od schválení tezí) LS 2022/2023									
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Bakalářská práce sleduje, jaké využívají české zpravodajské servery možnosti vyjádření při referování o lidech s odlišnými genderovými identitami. Zaměřuje se zejména na otázku respektování preferovaných osobních zájmen. Přístup ke vnímání genderu, který lze definovat jako sociální pohlaví, se zejména v posledních desetiletích výrazně mění. Protože se společnost neustále vyvíjí a se změnami přicházejí nové postoje, je nutné položit si otázku, jestli by tyto změny měla zrcadlit také novinářská etika, která by na tyto změny adekvátně reagovala, a jakým způsobem. Cílem práce je tak zjistit, zda je respektování preferovaných osobních zájmen v online zpravodajství otázkou novinářské etiky. Práce bude sledovat, zda se zmíněnou otázkou v České republice zabývají zákony regulující média a etické kodexy. Na základě rozhovorů se členy redakcí zpravodajských serverů bude následně zkoumáno, jak lze obsahy etických kodexů interpretovat a jak se reálně využívají, s vědomím možností češtiny, v praxi.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none">1. Úvod Teoretická část2. Gender<ol style="list-style-type: none">2.1. Gender a pohlaví – vysvětlí rozdíly mezi pohlavím a genderem a oba pojmy popíše. Představí pojem genderová identita. Kapitola se bude věnovat také osobním zájmenům.2.2. Genderové stereotypy – popíše generalizované představy o skupinách lidí na základě jejich genderu.2.3. České jazykové prostředky ohledem na gender – vysvětlí jazykové prostředky, které souvisí s rodovými zájmeny.2.4. Možnosti genderově neutrálního jazyka – představí rozdíly v používání rodových zájmen v anglickém a českém jazyce. Popíše možnosti, které lze v českém jazyce využít k respektování preferovaných rodových zájmen a rozebere jazykovou správnost těchto možností.3. Regulace žurnalistiky a gender									

- 3.1. **Zpravodajské hodnoty v žurnalistice** – představí pojem zpravodajské hodnoty a bude pozorovat, jak žurnalistika pracuje s produkty historických a sociálních podmínek.
- 3.2. **Novinářská etika** – popíše etiku jako filozofický pojem, definuje novinářskou etiku a její cíle. Popíše také důvody a okolnosti vzniku novinářské etiky. Vysvětlí pojem regulace žurnalistiky a rozdělí ji na regulaci externí a interní.
- 3.3. **Genderová identita ve vztahu s regulací žurnalistiky**
 - 3.3.1. **Externí regulace** – popíše formy externí regulace a uvede její příklady v rámci České republiky. V práci budou rozebrány zákony, které žurnalistiku regulují a bude vyhledáváno, zda může do práce s rodovými zájmeny externí regulace zasáhnout.
 - 3.3.2. **Interní regulace** – definuje pojem interní regulace a představí její základní formy. Uvede rovněž, kdo či co dané formy samoregulace zastupuje v České republice. Práce také rozebere etické kodexy vybraných médií a bude vyhledávat, zda se zmiňují o přístupu ke genderu a možném respektování preferovaných rodových zájmen. Věnovat se přitom bude anglosaským i českým samoregulačním normám v žurnalistice.

Praktická část

4. Metodologie výzkumu

- 4.1. **Rozhovor** – popíše techniku kvalitativního výzkumu, který bude v praktické části aplikován.
- 4.2. **Interview s novináři pracujícími v online médiích** – popíše metodu rozhovoru, představí otázky, ohled přitom bude brán na obsah etického kodexu daného média. V práci bude představen způsob vybírání respondentů i jednotlivé fáze rozhovoru.

5. Analýza dat

- 5.1. **Kategorizace** – představí společné jevy, které ve výzkumu budou vykazovat možné charakteristické znaky.
- 5.2. **Výsledky a interpretace dat** – představí data získaná ve vymezeném období a interpretuje je. Předměty zkoumání bude způsob referování o lidech s odlišnými genderovými identitami v české žurnalistice a korelace respektování preferovaných rodových zájmen se správným užíváním českého jazyka a čtenosti.

6. Závěr

7. Zdroje

- 7.1. **Použitá literatura**
- 7.2. **Použitá internetové zdroje**

8. Přílohy

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Předmětem zkoumání je způsob práce s různými genderovými identitami v českém mediálním prostředí. Práce bude analyzovat právní normy mediálního systému České republiky, profesní kodexy vybraných českých zpravodajských serverů a zpravodajské texty, které byly na zkoumaných zpravodajských serverech publikovány a které referují o lidech s různými genderovými identitami. Interpretace obsahů profesních kodexů a postup při vytváření textů referujících o lidech s různými genderovými identitami budou konzultovány na základě rozhovorů s editory médií.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Kvalitativní obsahová analýza a polostandardizovaný rozhovor. Prostřednictvím kombinace analýzy etických kodexů českých médií a následným uskutečněním rozhovorů s jejich představiteli bude práce zkoumat, jak jednotlivá média pracují s texty referujícími o lidech s jinými než obvyklými preferovanými rodovými zájmeny.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

MORAVEC, Václav, 2020. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 467 s. ISBN 978-80-200-3111-2

- Kniha představuje význam etiky v žurnalistice. Vysvětluje regulaci žurnalistiky, rozděluje ji. Autor rozebírá eticky sporné oblasti v žurnalistice a vysvětluje rozdíl mezi etikou a morálkou. Pohlíží také na kontrast svobody slova a společenské odpovědnosti.

OAKLEY, Ann, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 171 s. ISBN 80-7178-403-6

- Kniha se věnuje rozdílu mezi pohlavím a genderem. Autorka vysvětluje pojmy maskulinita a feminita a popisuje, jak se genderové role formují během výchovy. Představuje také nerovnosti mezi muži a ženami ve společnosti.

OSVALDOVÁ, Barbora a Radim KOPÁČ, ed., 2009. *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1618-6

- Kniha představuje různé pohledy na rozhovor jako žánr. Autoři také probírají jeho vývoj až do současnosti. Do knihy přispěli také další autoři, kteří předávají vlastní zkušenosti s rozhovorem. Mezi přispívající autory patří například Karel Hviždala, Václav Moravec, Ondřej Neff nebo Jindřich Šídlo.

PALCZEWSKI, Catherine Helen, Victoria Pruin DEFRANCISCO a Danielle MCGEOUGH, 2019. *Gender in Communication: A Critical Introduction*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 352 s. ISBN 978-1506358451

- Kniha se zabývá tím, jak gender ovlivňuje komunikaci. Věnuje se roli komunikace v utváření si způsobu vnímání genderu. Autorky také zmiňují mimo jiné roli náboženství či teorii sociální konstrukce.

WARD, Stephen, 2011. *Ethics and the Media: An Introduction*. Cambridge, New York: Cambridge University Press. 234 s. ISBN 978-1-108-74750-9

- Autor se zabývá proměnami médií a s nimi související proměnou novinářské etiky. V knize se pokouší najít nevhodnější principy, přístupy a účely etiky digitální žurnalistiky. Pokládá si rovněž otázku, na koho se mediální etika vztahuje a jak se může měnit její povaha.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let):

DOBEŠOVÁ, Mirka. *Mediální zobrazení a stereotypizace transgenderu v českém tisku*. Praha, 2009. 43 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

- bakalářská práce je z roku 2009, lze ale ověřovat hypotézu/výzkumnou otázku, zda se během posledních dvou desetiletí vnímání transgender lidí v české společnosti nezměnil.

MAČÍ, Josef. *Eticky sporné aspekty novinářské práce při používání sociálních sítí, komparace České republiky a Velké Británie*. Praha, 2017. 107 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D.

ZELBOVÁ, Judita. *Genderové rozdíly v mediální reprezentaci mladých dospělých: Analýza použití slov mladík a slečna v českých celostátních denících*. Praha, 2021. 97 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lenka Vochocová, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

12.9.2022 ..

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

TEREZA KLÁBIKOVÁ

13.9.2022

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.